Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

JOAKIM SKOVGAARDS FRESCO-MALERIER I VIBORG DOMKIRKE

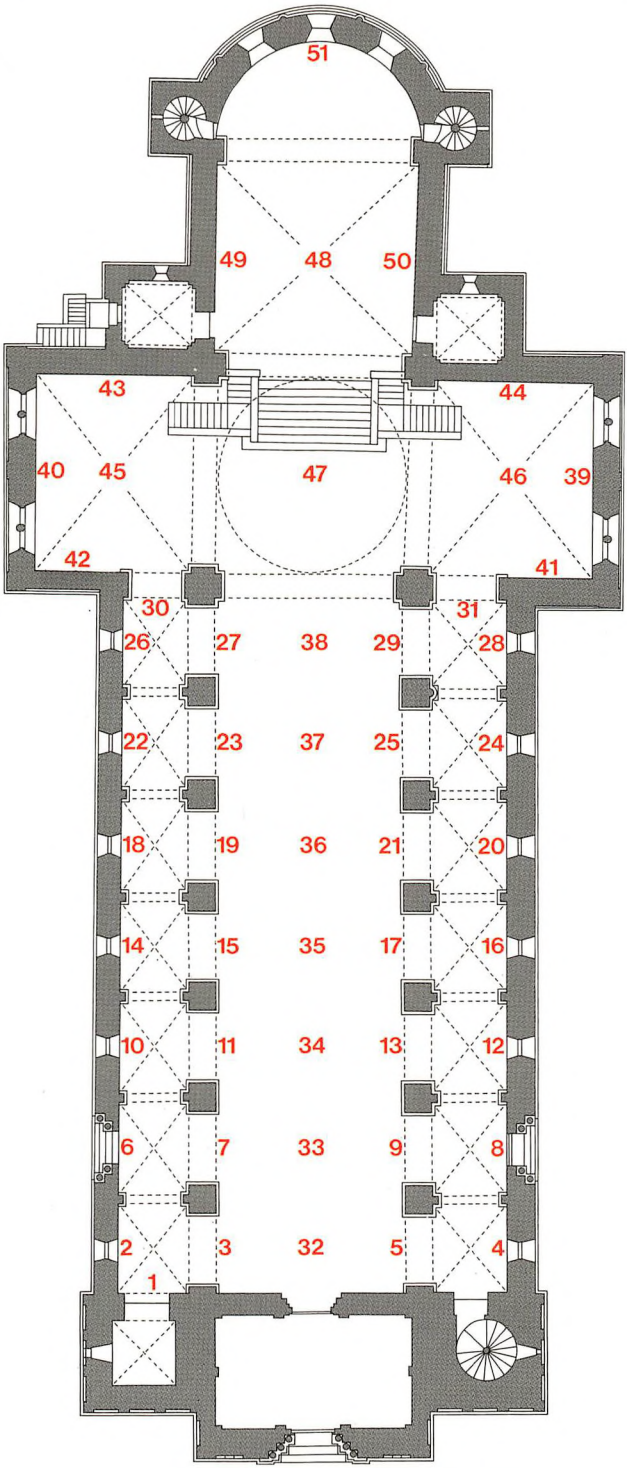
68,5m
60
50
40
30
20
10
0
51
49
48
50
43
44
40
45
47
46
39
42
41
30
31
26
27
38
29
28
22
23
37
25
24
18
19
36
21
20
14
15
35
17
16
10
11
34
13
12
6
7
33
9
8
2
3
32
5
4
1

JOAKIM SKOVGAARDS FRESCO-MALERIER I VIBORG DOMKIRKE

JOAKIM SKOVGAARDS FRESCO-MALERIER I VIBORG DOMKIRKE

med indledning af
JENS VELLEV
og fotografier af
POUL PEDERSEN

VIBORG DOMKIRKES FORLAG 1997

Joakim Skovgaards fresko-malerier i Viborg Domkirke
er udgivet af Viborg Domkirkes Forlag
Skrift: Garamond 10/12
Repro: Odense Reproduktion as
Papir: 130 g Unicote
Tryk: Nørhaven A/S, Viborg
Indbinding: Chr. Hendriksen & Søn, Skive
Tilrettelæggelse: Poul Pedersen
© fotografier: Poul Pedersen
bortse fra de tre akvareller på side 11, 13, 14,
som skyldes fotograf Hans Pedersen, København

1. udgave, dansk tekst, udkom 1987
1. udgave, tysk tekst, udkom 1988
1. udgave, engelsk tekst, udkom 1988
2. udgave, dansk tekst, udkom 1988
2. udgave, tysk tekst, udkom 1995
2. udgave, engelsk tekst, udkom 1995
3. udgave, dansk tekst, udkom 1997

Dette er
4. udgave, dansk tekst
ISBN 87-981974-9-5
Printed in Denmark 2006

Viborg Domkirkes indre er præget af Joakim Skovgaards forskellige arbejder – fresco-malerier, glasmosaikker, lysbærende engle, loftsdekoration – færdiggjort i årene 1900 til 1913.

Der er blot bevaret få fotografier med malerne under deres ophold i Viborg. To sjældne amatøroptagelser viser holdene i 1903 og 1905. Øverst sidder fem hjælpere ved krypttrappen: Arne Lofthus, Johannes Hohlenberg, Niels Larsen Stevns, Valdemar Jørgensen og Viggo Madsen. Nederst har holdet lejret sig udenfor. Bagest er Joakim Skovgaard placeret mellem sin hustru Agnete og Poul Jerndorff. I græsset ligger Niels Larsen Stevns, Arne Lofthus og Viggo Madsen.

I efteråret 1906 afsluttede Joakim Skovgaard sin årelange udsmykning af Viborg Domkirke. Stille rejste han med sine hjælpere tilbage til København, men inden havde han dog med karakteristisk beskedenhed signeret det imponerende arbejde. Mod nord i apsis finder vi lige over kuplens brede granitvederlag – og altså usynlige for beskueren på gulvet – initialerne IS, NLS, AL, VM, IM og SN samt årstallet 1906. Han har hermed klart givet udtryk for arbejdets fælleskarakter. Men hvilke kunstnernavne skjuler sig bag de mørkegrønne bogstaver? Ved opslag i de utrolig mange værker om kirkens udsmykning lader de fem første sig ganske let identificere: Joakim Skovgaard (1856-1933), Niels Larsen Stevns (1864-1941), Arne Lofthus (1881-1962), Viggo Madsen (1885-1954) og Johan Mielche (1866-1917). Den sidste – SN – anført med lidt mindre bogstaver, er derimod ikke omtalt i litteraturen, men Skovgaard har ment, at den murersvend, Søren Nielsen (1872-1922), som dagligt deltog i arbejdet med malebunden, også burde opregnes blandt ophavsmændene til det færdige værk.

Skovgaard fyldte 50 år den 18. november 1906 og kunne se tilbage på en halv snes års arbejde med sin egen udsmykning af Domkirken – men hans første kontakt med bygningen var begyndt allerede sommeren 1874, da han som 17-årig malerlærling deltog i dekoreringen af langskibets loft. I årene siden 1863 var den forbyggede middelalderlige katedral gennem etapevis nedbrydning og genopførelse blevet omformet til en nyromansk basilika, hvis nøgne væg- og loftsflader ligefrem råbte efter dekoration. Kirkens arkitekt, H.B. Storck (1839-1922), lavede et udkast, som historiemaleren F.C. Lund (1826-1901) omarbejdede i tidens kunstneriske sprog. Den håndværksmæssige del af opgaven blev overdraget den kendte københavnske malermester C.C.A. Weber (1818-1897), på hvis værksted Skovgaard var ansat.

Udsmykningen af loftet i hovedskibet blev udført med et kontant sideblik til det berømte kassetteloft i Skt. Mikaelis i Hildesheim i Tyskland. Dekorationen her blev

Signeringen af det færdige udsmykningsarbejde i kirken blev placeret diskret mod nord i apsis – skjult for beskueren nede på kirkegulvet. Bag de seks initialer skjuler sig foruden Joakim Skovgaard, kunstnerne Niels Larsen Stevns (med i hele perioden), Arne Lofthus (med fra 1901), Viggo Madsen (med fra 1902) og Johan Mielche (med fra 1900) samt murersvenden Søren Nielsen. De øvrige medhjælpere var blot virksomme i kortere perioder.

Den ombyggede nyromanske kirke fra 1863-76. Fotografi fra ca. 1890. I udsmykningsarbejdet af loftet og skibets endevægge 1874-75 deltog den unge Joakim Skovgaard. Korslammet på væggen er hans første kontakt med kalkmaleri i Viborg.

Korslammet fra endevæggen tegnet af Joakim Skovgaard i et brev til broderen Niels. Skovgaard Museet.

betragtet som endelig, mens de nyromanske kalkmalerier, som blev udført i kirkens østende, allerede fra starten blev påført de ikke helt tørre vægge som en foreløbig løsning. Den unge lærling var helt klar over opgavens kopierende karakter, hvilket fremgår af brevene til familien hjemme i Rosenvænget på Østerbro i København. Den 1. august skriver han for eksempel til broderen Niels: »Forleden skulle jeg male sådan et lam på kalkvæggen, men det var ingen let opgave, for det skulle være fra det tolvte århundrede«.

I atelieret hos faderen, landskabsmaleren P.C. Skovgaard (1817-1875), fik Joakim en kvalificeret kunstnerisk skoling samtidig med, at han gennemgik Akademiets malerskoler med afgang i december 1876. Han debuterede på Charlottenborgs forårsudstilling 1878, og var hermed godt i gang med sin kunstneriske løbebane. Rejser til Paris (1880-81) samt Italien og Grækenland (1882-84) er skelsættende i hans udvikling.

Arven fra faderen er åbenbar, og landskabsmotiverne udfører den unge maler allerede mesterligt. I Italien rejste han med den lidt ældre Kristian Zartmann (1843-1917), som 1883 fra sit elskede Civita d'Antino skrev hjem til kollegaen August Jerndorff i København: »Som maler er han forbandet dygtig, han går på med en sikkerhed, som man skal lede længe efter. Han gjorde i de to måneder, han var her, fire billeder, der var smukke. Vi

er diametralt modsatte; han maler forgrunden helt hen til sig selv, og han vil altid kun have en ganske lille synsvidde«.

Skovgaard voksede op i et grundtvigiansk hjem med nære kontakter til Vartov. Forældrene var 1851 blevet gift af den omstridte N.F.S. Grundtvig (1783-1872), og den aldrende præst nåede også at konfirmere den unge Joakim. Men intet tydede dengang på, at den vordende maler skulle få en enestående løbebane i kirkens tjeneste.

Den egentlige start kan på en måde angives til året 1885, da han for foreningen Fremtiden illustrerede Grundtvigs dagvise »Den signede dag«, stadig et hovedværk i dansk illustrationskunst. Derefter følger en række atelierbilleder med religiøst indhold: Englen rører vandet i Bethesda Dam (1887, Nasjonalgalleriet i Oslo), Kristus fører røveren ind i Paradis (1890, altertavle til Mandø kirke, nu i Den Hirschsprungske Samling) og Pennina spotter Hanna (1890-92, Skovgaard Museet), og endelig Kristus i de dødes rige (1891-94, Statens Museum for Kunst). Et vældigt røre opstod omkring disse

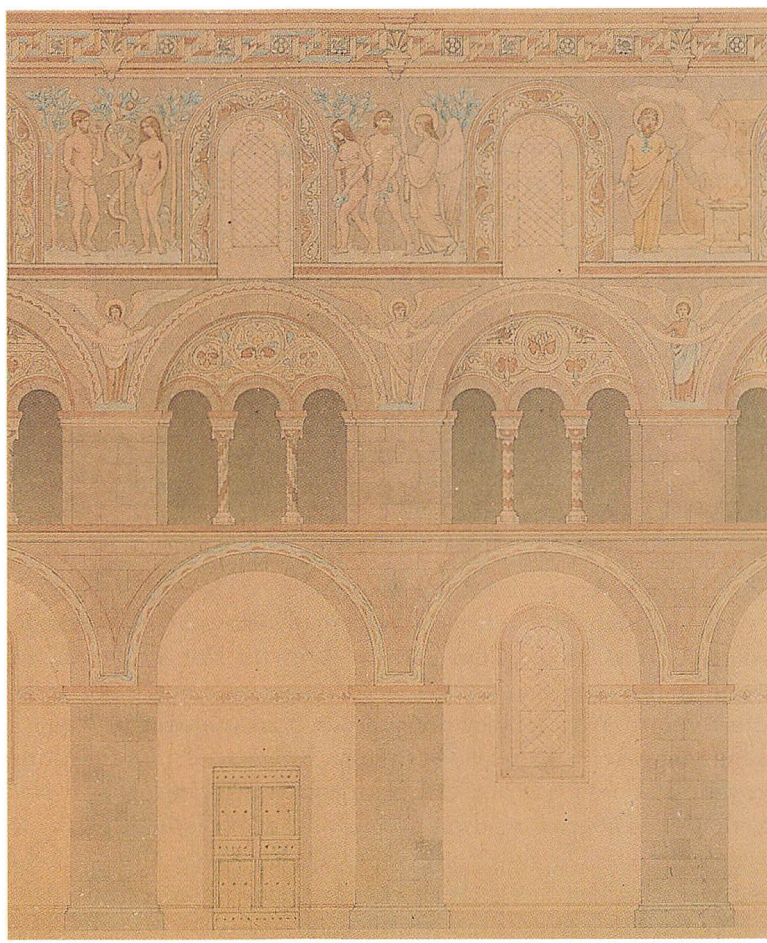

Kort efter kirkens færdiggørelse og indvielse 1876 udarbejdede arkitekt H.B. Storck sammen med den efterhånden rutinerede Joakim Skovgaard et forslag til dekorering af langskibets vægge. Udgaven til nordvæggen opbevares på Skovgaard Museet, her vist i udsnit. Stilen knytter sig klart til den romanske tone, der var slået an i loftets dekorering.

værker. Meningsudvekslingerne var skarpe – i den grundtvigianske lejr blev de modtaget med entusiastisk begejstring, men som kirkekunstner var han nu ikke til at komme udenom, når udsmykningsopgaven i Viborg kom på tale.

I 1888 fik den kolde og klamme kirke installeret varmeapparat, og hurtigt kunne der iagttages en udtørring af de fugtige vægge. Tanken om en endelig udsmykning blev nu aktuel.

I 1889 henstillede Det særlige Kirkesyn til Kirkeministeriet, at sagen blev realitetsbehandlet, men udsigten til arbejdets uhyre omfang sinkede afgørelserne. Biskoppen Jørgen Swane (1821-1903), som indtil 1878 havde fungeret som stiftprovst, tog derfor sagen i sin egen hånd. Han var en myndig personlighed, som også forstod at få sine mærkesager ført igennem hos regeringen. En endelig udsmykning af Domkirkens indre i hans levetid blev for ham mere og mere påkrævet.

Da August Jerndorff (1846-1906) i 1890 opholdt sig i Viborg for at portrættere Swane, blev lejligheden benyttet til diskussion af dekoreringsspørgsmålet, og det fortælles, at biskoppen dengang spurgte, om ikke Jerndorff kunne tænke sig opgaven. Denne svarede,at han anså Skovgaard for den eneste rigtige kunstner, der kunne komme på tale. Møder og skrivelser mellem ministerium, syn, biskop, arkitekt og Skovgaard følger i de næste par år, uden at en afgørelse synes i sigte. Biskoppen bliver utålmodig, og i 1892 opsøger han Skovgaard i København for at diskutere sagen. Om mødets forløb er vi orienteret gennem et brev fra 28.3.1892 til biskoppen fra Skovgaard, hvor det blandt andet siges: »Jeg er så glad ved, at De har brudt isen, så jeg kan tale med Dem om sagen. På de ord af mig »jeg kan vente« svarede De »men det kan jeg ikke«. Derom må jeg sige, at det betyder ikke, at jeg er lunken, jeg er fyr og flamme...« – og længere fremme: »Hvis De har tænkt Dem noget i retning af, hvilke emner, der skal til eller kunne fremstilles de forskellige steder, ville jeg så gerne bede Dem meddele mig det, for vel har jeg selv tænkt mig, hvad der kan være i de tre store krydshvælvninger, men synderligt videre er jeg i mine tanker endnu ikke nået...«. Og meget længere kom Skovgaard ikke i de næste par år. Først i august 1894 tager Det særlige Kirkesyn ved sit møde i Viborg – vel under pres fra Swane – sagen op igen, og næste år, 22.6.1895, anmoder Ministeriet Skovgaard om at udarbejde et udkast med tilhørende overslag. Den 26. september kan kunstneren skrive til sin ven bispen i Viborg: »Så er det endelig virkelig blevet til, at jeg skal gøre udkast til Viborg Domkirkes gennemførte dekoration, og jeg er lykkelig«.

Allerede samme efterår tager Skovgaard til Viborg, hvor illustrationsprogrammet ivrigt diskuteres med Swane, som i januar 1896 fra København får en situationsrapport: »Tegningerne ... er egentlig kun antydninger endnu, i morgen skulle jeg begynde at udføre dem«. Arbejdet blev dog afbrudt af en studietur til Italien og Grækenland, og endnu i august er udkastene ikke færdige. Swane sender løbende forslag om motivvalg til Skovgaard, som 13.8.1896 takker og orienterer: »Deres forslag til sideskibene agter jeg at gå ud fra, men nogen forandring kommer der måske nok, jeg vil således så gerne også have overgangen over Det røde Hav. Jeg ser, De har Noahs offer i sideskibet, så kommer det ikke over et triforie ... og når jeg har gjort mine tegninger, vil jeg dog gerne høre Deres mening om den anvendte motivfordeling«.

I juni 1897 afleverer Skovgaard sine udkast til Ministeriet, og nu følger kritik, ros og diskussion udvekslet mellem Kirkeinspektion, Det særlige Kirkesyn, Stiftsøvrighed, Ministerium og Skovgaard selv. I december 1898 var udkastene udstillet i Kunstforeningen i København, hvor Rigsdagens medlemmer med uddelte frikort fik lejlighed til at vurdere sagen med egne øjne. Resultatet blev, at der for finansåret 1899-1900 bevilgedes Skovgaard 3000 kr. til prøvemalinger i kirken.

Det projekt, som herved blev godkendt, var fra Skovgaards side gennemarbejdet både teologisk, ikonografisk og kunstnerisk. Den overordnede plan var i samarbejdet med Swane blevet klar og entydig: Det gamle Testamentes fortællinger vises i langskibet i kronologisk orden fra vest mod øst. I tværskibet følger i spredt orden fortællingerne om Kristi liv på jorden, mens korets to store vægge i nord og syd bringer motiver fra tiden efter korsfæstelsen. Hele forløbet afsluttes i apsis med den tronende Kristus som Himmelkongen omgivet af de frelste. Som udgangspunkt for de enkelte scener har Skovgaard valgt helt konkrete afsnit fra det gamle og ny testamente. I en lille afhandling, han skrev efter arbejdets afslutning, udtrykkes det således: »Ellers svarer næsten alle billederne i kirken lige til ord i Biblen. Jeg synes, det er godt, om man ved at se på et bibelsk billede ligesom hører biblens ord«. Enkelte kunstneriske friheder er der dog blevet plads til, Skovgaard skriver videre: »Men i billedet af Isaks ofring er der en del fri fantasi, nemlig hjemkomsten til Sara. Viggo Petersen [Skovgaards nære kunstnerven] mente rigtignok, at

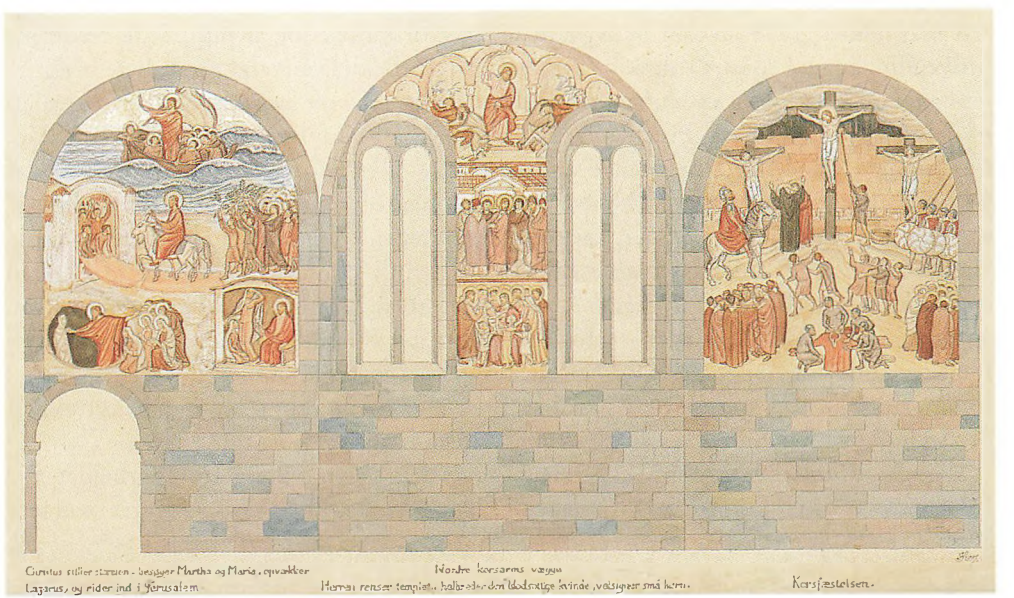

Joakim Skovgaards projektudkast fra 1897 opbevares på Kobberstiksamlingen. I korsarmene flugtede billedfelterne med vinduernes underkant. Dette forhold blev ændret ved den endelige dekorering. Enkelte motiver blev også ændret, ligesom kompositionen flere steder blev strammet.

hun ville have modtaget den bortløbne dreng med en ordentlig lussing og manden med hvasse ord, og det er jo muligt. Men mig var det om at gøre at udtrykke den lovsang til Herren, der da i alt fald må være kommet dem på tunge, efter at Abraham havde fået tid til at forklare sig«.

Skovgaards forhold til Grundtvigs tanker har åbenbart spillet en væsentlig rolle i arbejdet med udkastet, men blot et enkelt sted fremgår dette klart og entydigt. Under opstandelsesbilledet mod nord i koret har han tilføjet en scene, som ikke kan henføres til et enkelt bibelafsnit. Herom fortæller han selv: »Om Kristus i Dødsriget kan jeg her meddele, at anledningen til, at jeg i sin tid malede det, vist må søges i, at det foresvævede mig, at »I kvæld blev der banket på Helvedes port« var et af moders kære digte«. Det var trykt 1837 i bind 1 af Grundtvigs *Sang-Værk til den Danske Kirke* som en gendigtning af et kvad af den angelsaksiske digter Caedmon.

Om den kunstneriske udformning af billederne udtalte Skovgaard selv: »Man har nævnt dette: Hvorledes jeg hittede på mine billeder. Se dertil må jeg i alleralvorligste forstand svare: Ja det må Vorherre vide! For det er i de allerfleste tilfælde noget, der kommer dumpende til mig, så færdigt, at jeg behøver kun i ringe grad at file på det«. Men ved at sammenholde de forskellige løsninger på for eksempel kompositionerne i forarbejderne med de færdige billeder må man nu nok sige, at Skovgaard har lagt stort arbejde i at få det store puslespil til at gå op. Og her kan han ikke løbe fra sin kunstneriske baggrund. Studierejserne til middelhavslandene med deres antikke kulturarv afslører sig i de arkitektoniske scenerier, og de mangeartede klædedragter med de karakteristiske foldekast har åbenbart deres forbilleder i italienske renæssancemalerier.

I maj måned 1899 ankom Skovgaard endelig til kirken for at udføre de bevilgede prøveudmalinger i søndre sideskibs østlige fag. Til arbejdet var valgt forskellige materialer og teknikker: Tyske kaseinfarver, engelske terpentinfarver samt endelig fresco-maleri på dels grov, dels fin puds. Fresco-teknikken på den fine puds blev ubetinget foretrukket: Nu kunne det endelige arbejde tage sin begyndelse. Men Skovgaard udbad sig endnu et års prøvearbejde, hvor han ville koncentrere sig om nordre korsarm. Denne gang drejede forsøget sig ikke om materialer, men om den valgte komposition. I udkastet havde Skovgaard her blot ladet motiverne strække sig ned til vinduernes underkant, men ved nærmere overvejelse ville han gerne se, om ikke et større billedfelt var at foretrække. Han ansøgte, om ikke billedfladen måtte forlænges nedefter svarende til fire skifter granit, som følgelig skulle borthugges. Det særlige Kirkesyn kunne »fuldt ud tiltræde« forslaget, og i sommeren 1900 dekorerede Skovgaard store dele af nordre korsarm med benyttelse af den billigere kaseinfarve: Resultatet skulle kun stå fremme i kort tid.

Skovgaard udarbejdede nu et endeligt overslag: Han ville udføre arbejdet for 116.656,53 kr., som Ministeriet forhøjede til 120.000 kr. Projektet skulle udføres over fem år.

Til prøveåret 1900 havde Skovgaard udarbejdet reviderede udkast til korsarmenes enkelte vægge. Disse opbevares på Hirschsprungs Samling. Her er vist nordre korsarms vestvæg – stort set, som den blev i den endelige udgave i kirken. *Se side 11 og 55.* ►

1908

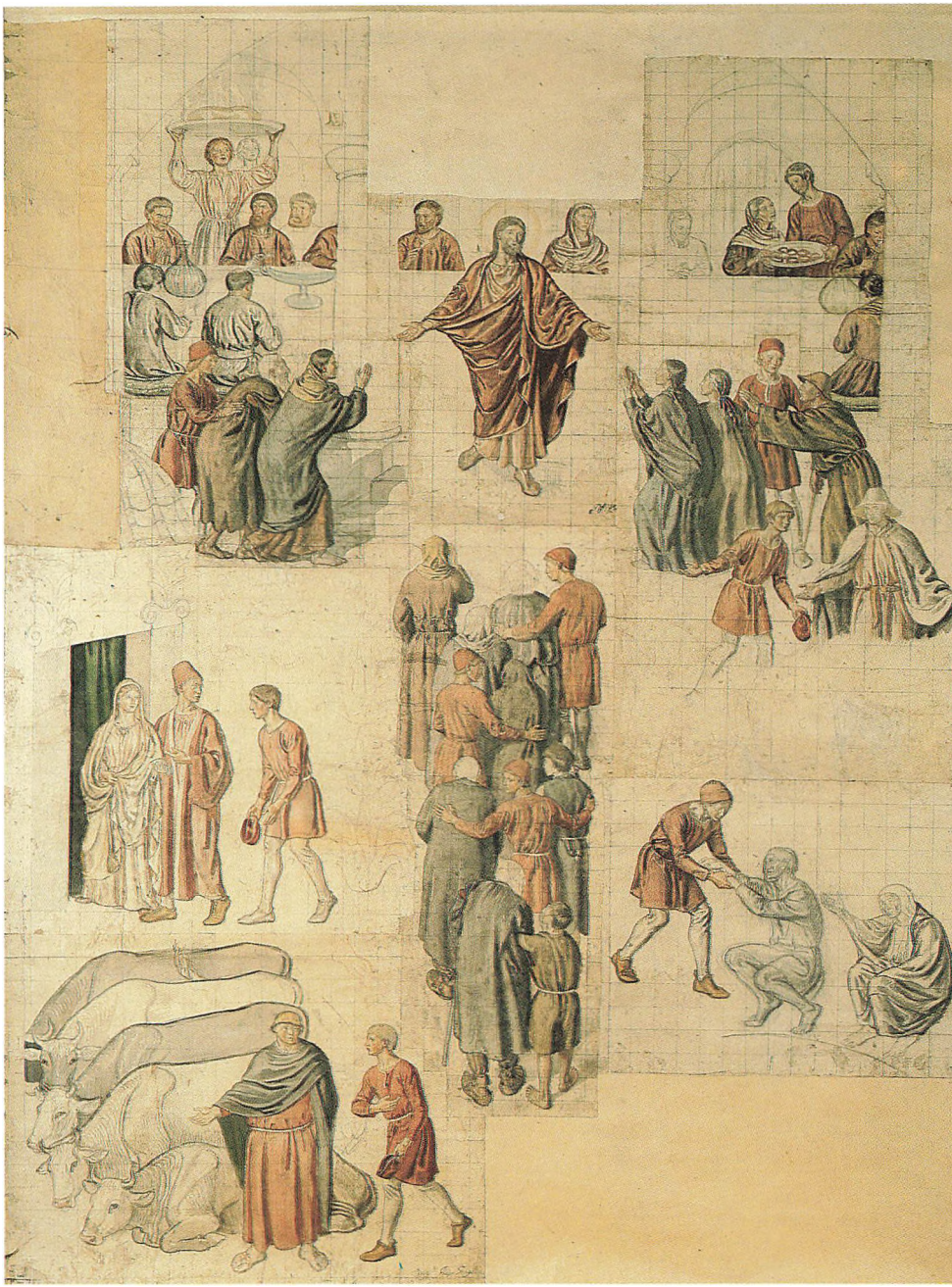

Kartonerne i mål 1:3 – på Hirschsprungs Samling – udførte Skovgaard selv, i vid udstrækning farvelagt i akvarel. »Indbydelsen til det store gæstebud« er på grund af størrelsen sammensat af flere enkeltark. Kvadreringen er påført for at lette omformningen til de store kartoner i mål 1:1.

I atelieret i København arbejdedes nu hver vinter med de mange enkelttegninger. Først malede Skovgaard i detaljerede akvareller hovedmotiverne i mål 1:3, hvorefter hans skiftende hjælpere udarbejdede de enkelte figurer og figurgrupper i mål 1:1. Ved ankomsten til kirken om foråret blev disse store kartoner gennemhullet langs motivernes konturer, som derefter overførtes til de nypudsede vægge ved hjælp af kulstøv. Og nu kom det øjeblik, hvor kunstnerne skulle udfylde motiverne med revne farver opløst i kalkvand. Her måtte der en øvet hånd til, for metoden levnede ingen mulighed for fejltagelser. Var der malet forkert, måtte stykket hugges ned og males om, efter at nyt puds var påført.

Det stort anlagte projekt kunne naturligvis ikke færdiggøres alene med Skovgaards indsats. Gennem årene fik han hjælp af en række unge kunstnere, som under hans myndige ledelse kom til at yde et forbavsende helstøbt gruppearbejde, og det kan undre, når man ser de forskelligartede kunstneriske valg, der kommer til udtryk i de skiftende medarbejderes mange kartontegninger. I realiteten var disse jo blot ment som skabeloner – den endelige udformning på væggene er på en bemærkelsesværdig markant måde præget af Skovgaards visioner.

Arbejdet med at overføre 1:3-udkastene til 1:1-kartoner overlod Skovgaard ofte til sine mange unge hjælpere. Den store samling opbevares på Skovgaard Museet. Her er vist en persongruppe fra »Indbydelsen til det store gæstebud«.

De mange kartoner i mål 1:1 på Skovgaard Museet er på grund af de forskellige medarbejderes personlige ståsted udført i en svingende kunstnerisk kvalitet. Blot for enkelte stykker er ophavsmanden angivet. Det drejer sig for eksempel om den ridende Kristus fra »Indtoget i Jerusalem« (jf. side 55), som på bagsiden er angivet udført af den ganske ukendte Svend Bird. Han ses i forgrunden af Poul S. Christiansen maleri fra 1902 (gengivet side 21). Ovenfor er vist et eksempel fra triforierne (jf. side 39). Nedenunder ses de to fugle fra Syndefaldsbilledet i søndre sideskib (jf. side 35). På næste side er foruden den ridende Kristus fra nordre korsarm vist ægyptiske krigere fra »Overgangen over Det røde Hav« i søndre sideskib (jf. side 43).

Den fulde liste over medarbejdere omfatter 15 personer, som her opregnes i alfabetisk orden: Svend Bird, Ludvig Find, Johannes Hohlenberg, Poul Jerndorff, Valdemar Jørgensen, Johannes Kragh, Arne Lofthus, Viggo Madsen, Johan Mielche, Sigurd Olrik, Knud Petersen, Rudolf (Rud-) Petersen, Karl Schou, Niels Larsen Stevns, Herman Vedel. De fleste var dog kun knyttet til projektet i en kortere tid, nogle har endda blot arbejdet i fasen med kartontegning. At udrede, hvad hver enkelt har stået for, vil i dag ikke mere kunne afklares i detaljer, men visse hovedtræk er dog overleveret gennem de erindringer, som Skovgaard og enkelte af medarbejderne senere har meddelt. Af alle bør først og fremmest nævnes Niels Larsen Stevns, som var den kunstner, der fulgte Skovgaard gennem hele perioden. Om hans indsats har mesteren selv berettet 1916 i en kærlig skildring: »Jeg fæhoved har engang rådet Stevns, Niels Larsen Stevns, fra at gå kunstnervejen, og få har dog hjulpet mig som han ... Han var ung, og hans ubehjælpsomheder var tydelige nok, men det varede ikke længe, inden jeg begyndte at skimte guldkornene ... Det er noksom bekendt, hvor godt han klarede manden med okserne [i Indbydelsen til det store gæstebud] efter at have gjort studier efter studeprangerne på markedet, der netop holdtes i byen«.

Det her nævnte »Gæstebudet« i søndre korsarm var det første billede, som blev betragtet som færdigt. Dateringen blev malet nederst: 1901. Derefter fulgte i årene efter resten af de store billeder på vægge og hvælv i tværskibet. Den 8. september 1904 kunne Skovgaard skrive til vennen Thorvald Bindesbøll: »I disse dage er vi i færd med at nedtage det store stillads, så korsarme og kuppelhvælving dermed regnes for færdige. Vi arbejder i sideskibene«.

Arkitekt Bindesbøll (1846-1908) regnes ikke egentlig blandt Skovgaards hjælpere, men hans indsats i kirken har dog været betydelig. Med ham blev utallige problemer diskuteret, og mange detaljer i værket skyldes hans lykkelige evne til at skabe ornamenter. Således modellerede han i gips rosetterne til paradisportene i korets opstandelsesbillede, så de kunne males med den rette plastiske virkning. Og sammen med Skovgaard står han som ophavsmand til glasmosaikkerne i apsis, indsat 1906. Ved siderne her hænger to store lysbærende engle, som de to kammerater også deler æren for. Bindesbølls hånd ses klart i fodstykkernes bølgende flader. Selve englefiguren minder med dragtens lange foldekast om den berømte bronzeskulptur »Vognstyreren fra Delfi« fra 470 f.Kr., som Skovgaard sikkert så på sin studierejse til Grækenland 1896 – netop det år, figuren blev fundet.

Mest markant ses Bindesbølls indsats i sideskibenes hvælvinger, hvor han med vanlig evne til at variere et mønster har givet sit bidrag til graternes fantasifulde dekoration. I et af de nordre fag synes det som om, at Skovgaard har indkomponeret et lille selvportræt i Bindesbølls rankerække.

Hvælvene i sideskibene blev dekoreret med fantasifulde ranker langs kanter og grater. Arkitekt Thorvald Bindesbølls rige evner som fladens dekoratør kom her vennen Skovgaard til hjælp. En rød ornamentklat vestligt i nordre sideskib har stor lighed med Skovgaards karakteristiske ansigt.

De gyldne fløjdøre på korets nordvæg (jf. side 62) er udført med udgangspunkt i plastiske rosetter, som Bindesbøll udførte i gips. Skovgaard gik ikke af vejen for længerevarende sidespring i arbejdet. Vennerne blev flittigt benyttet som konsulenter.

Det store projekt tiltrak sig naturligvis umådelig opmærksomhed i dagspressen – og ikke altid var indstillingen venlig. Men Skovgaard forsvarede med stadig voksende autoritet sine grundlæggende ideer. Mange kunstnere besøgte kirken i de hektiske år, men ingen fulgte arbejdet mere intenst end maleren Poul S. Christiansen (1855-1933). Han fortalte selv derom i 1925: »Da det blev overdraget Joakim Skovgaard at udsmykke Viborg Domkirke, forekom det mig at være en så stor begivenhed i vort kunstliv, at jeg måtte leve med deri på en eller anden måde. Direkte turde jeg ikke ... men jeg søgte dog at være med på min måde og opholdt mig i Viborg, alt det jeg kunne overkomme i flere somre ...«. Under sine ophold malede han flere gange kirkekunstnerne i arbejde – bedst i 1902, da de befandt sig oppe på stilladset under hvælvingen i nordre korsarm. I forgrunden sidder Bird i færd med at gennemprikke en af kartonerne. Til venstre står nordmanden Lofthus og overfører konturerne til væggen, mens Mielche, Stevns og Skovgaard maler. Derefter følger siddende murersvend Søren Nielsen, der påfører væggen vådt puds. Helt til højre i billedet følger bag ved krukkerne med de revne farver murermester Chr. F. Jensen.

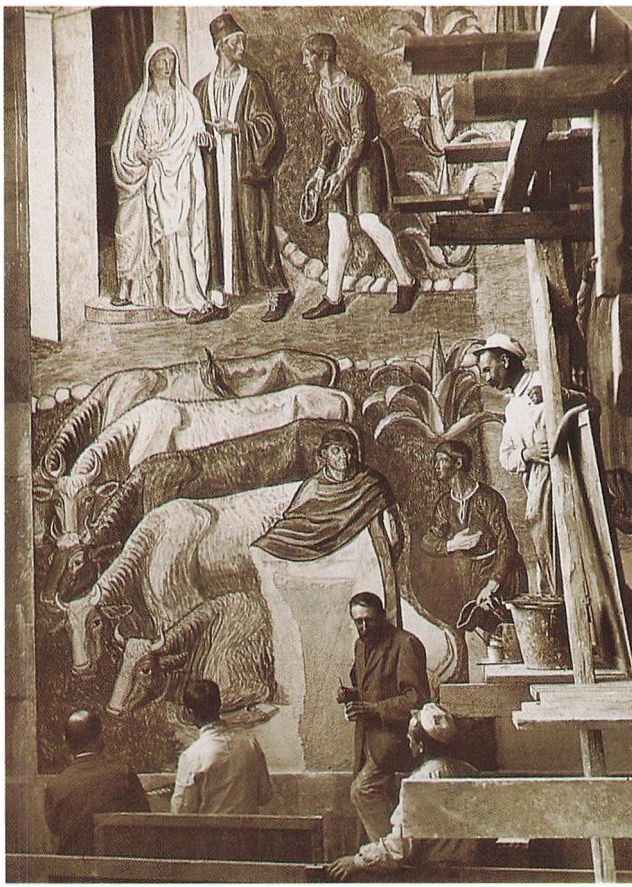

Der eksisterer blot ganske få fotografier fra det årelange arbejde med udsmykningen. Fra de første år med endelige udsmykningsarbejder, 1901, findes denne fine optagelse af Viborg-fotograf-firmaet Chr. E. Jørgensen, der viser holdet ved »Indbydelsen til det store gæstebud«. Fra venstre ses: Stevns, Lofthus, Skovgaard, murersvend Søren Nielsen og på stilladset Mielche. Studeprangeren er Stevns' mesterværk.

I 1902 malede Poul S. Christiansen (1855-1933) holdet på stilladset oppe under hvælvingen i nordre korsarm. I forgrunden sidder Svend Bird og prikker en karton med en hattenål. Bag ham ved væggen med Getsemane-have-motivet (jf. side 56) ses Arne Lofthus, Johan Mielche, Niels Larsen Stevns, Joakim Skovgaard og murersvend Søren Nielsen. Bag krukkerne med malepulver sidder den lokale murermester Chr. F. Jensen, som bistod Skovgaard gennem alle årene i Viborg. Den forgyldte ramme er sikkert udført af Stevns, som også mestrede træskæringskunsten. Maleriet i privateje.

Skovgaard arbejdede utrættelig med selv de mindste detaljer. Ofte måtte færdige billeder nedhugges og males om. Selv helt mod arbejdets slutning blev der foretaget rettelser. Den 30. august 1906 blev den knælende Adam vestligt i nordre sideskib fjernet, og næste dags aften var en ny figur malet på frisk puds. Den 4. oktober rejste Skovgaard hjem til København, efter at Domkirken i 10 år havde beslaglagt hovedparten af hans kræfter.

Af den samlede bevilling til *udkast, prøvearbejder* og *dekoration* på i alt 132.000 var der sparet 21.830 kr. 99 øre. Skovgaard mente dog, at dette beløb burde komme Domkirken til gode, dels til et mosaikvindue i vestfronten, dels til belysning. Tegninger til vinduet havde han allerede udarbejdet i 1903 sammen med Bindesbøll, men først i september 1907 var de to syngende engle på plads bag orglet.

Mere kompliceret var forholdene omkring kirkens belysning. Mens Skovgaard arbejdede på dekoreringen, oplystes rummet med gas, hvis forbrændingssod på lang sigt ville ødelægge udsmykningen. I 1906 indviedes byens elektricitetsværk, og Skovgaard blev bemyndiget til at udarbejde et projekt for kirkens nye belysning. I 1908 var planen klar,

Bronzeengel på langskibets vestre endevæg. Englene, der var konstrueret til at bære elektriske pærer, afløste en belysning med gas.

Glasmosaikken med de syngende engle i vest mellem tårnene var oprindelig beregnet til at ses nede fra kirkerummet omgivet af orgelets to hold piber. I dag dækker en ny orgelkonstruktion for denne synsvinkel, og mosaikkens motiv kan blot ses om aftenen fra pladsen foran kirken, Gammeltorv, med lys inde fra kirkerummet.

men Det særlige Kirkesyn syntes ikke om den engel med en lysbærende krans, som blev forevist i zinkstøber Rasmussens værksted. Skovgaard nyformulerede derfor englen, så den bar to kranse i kæder. Denne løsning blev godkendt, og 1911 kunne en 8-tallig engleskare hænges på langskibets vægge. Udgaven med den kransbærende engel fandt dog – som nævnt ovenfor under omtalen af Bindesbøll – plads i apsis.

Skovgaards omformulering af loftsdekorationen brød radikalt med førsteudgaven. Den kopierende stil blev opgivet og en personlig form foretrukket. Motivet i de enkelte felter bibeholdtes, men figurerne vendtes, så de nu havde hovederne i vest. Det gamle loft bibeholdtes bag det nye.

Men Skovgaards indsats i Viborg sluttede ikke hermed. Allerede da fresco-arbejdet nærmede sig sin afslutning i 1906, kunne Det særlige Kirkesyn i protokollen meddele: »Efter at Domkirkens dekoration nu er så godt som fuldendt, viser det sig i høj grad ønskeligt, at dekorationen af højkirkens træloft bliver bragt i harmoni med kirkens øvrige dekoration«. Men først i 1911 forelå bevillingen af Skovgaards forslag. Nogle uheldige granitkonsoller borthuggedes, og et helt nyt kassetteloft i mahogni byggedes nedenunder det Storck-Lund-Weberske loft fra 1874-75. 1912 kom Skovgaard igen til Viborg med sine gamle hjælpere Stevns og Madsen. Den ældre komposition bibeholdtes stort set, men stilen knyttede sig nu naturligt til vægmalerierne nedenunder. Arbejdet skred forbavsende hurtigt frem, og til afslutningsåret 1913 manglede blot en afpudsning af detaljer. Skovgaard havde derfor indvundet nogen tid, som han besluttede skulle bruges til at nymale hans allerførste fresco-billede fra 1901: »Indbydelsen til det store gæstebud« i søndre korsarm. Murgrunden her var ikke, som det senere blev tilfældet, præpareret med tjære mod fugt, og store partier var angrebet af mursalpeter. Som vanligt skulle Skovgaard nu nedhugge hele billedet, men Kuntmuseet i

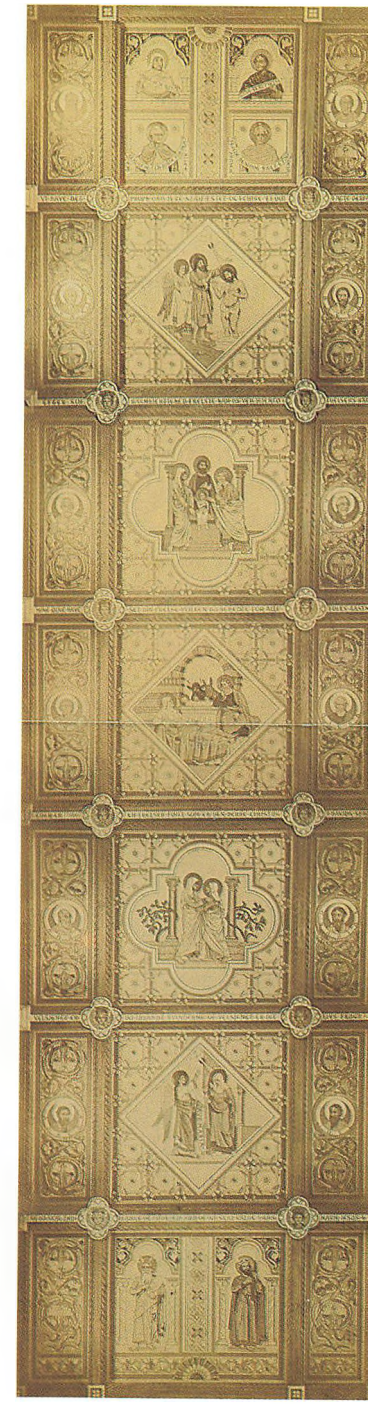

Loftet fra 1874-75 blev fotograferet af Viborg-fotografen C. Jørgensen inden det tildækkedes. Flere af profeterne havde Lund moret sig med at lade optræde med ansigtstræk, som var kendte i samtiden. Forfatteren H.C. Andersen genkendes som Jeremias helt mod øst – blandt de fire store profeter. Skovgaard har malet en lille profet mod vest. Den 12. juni 1874 oplyser han herom i et brev til faderen: »I dag sagde Lund, jeg skulle prøve at male profeten Joel, det blev naturligvis skidt, men da han havde rettet lidt på ham, mente han nok det kunne gå an«. Ansigtstrækkene kunne minde om en lidt yngre P.C. Skovgaard, men Joakim har måske ikke syntes det passende at oplyse faderen om, at han blev brugt som model for en af de små profeter.

København ville gerne bevare det, og med hjælp af italienske konservatorer lykkedes det at overføre den enorme pudsflade på lærred. I årene derefter udstilledes det nedtagne billede i København. 1963 overførtes det som altertavle til Christianskirken i Klaksvig på Færøerne.

På den tomme plads malede nu Skovgaard og Stevns igen side om side. Studeprangeren tildeltes naturligvis Stevns. Om arbejdet berettede Skovgaard 1916: »Da billedet blev malet om, blev denne figur en del forskellig fra hin berømte første. Den er ikke malet med så let og lykkelig en hånd, Stevns ligefrem sled i det, skrabede ud og malede om, men så sveden som den første, der nok ved at vurdere en drift gode stude i forhold til en indbydelse, er han ikke. Han er anderledes, mere storslået i sin brutalitet og vejer mindst lige så godt for neden i billedet, hvor tyngden skal være«.

Skovgaards arbejde i Viborg satte et markant skel i hans kunstneriske produktion. Den fladebetonede komposition, som han her havde udviklet til det yderste, blev betemmende for hans fremtidige monumentalmaleri. Flere af Viborgmotiverne indgår som faste elementer i de mange religiøse billeder, som fylder ud i hans alderdoms påfaldende store aktivitet. Men i Viborg glemte man ham ikke. Da han 18. november 1926 fyldte 70 år, udnævnte byen ham til æresborger, og hans tidligere hjælper Arne Lofthus fik til opgave at male et portræt til ophængning i Domkirken. Teknikken, der blev valgt var – naturligvis, kan man næsten sige – fresco-maleriet, som Lofthus efter tiden i Viborg havde dyrket som sit speciale.

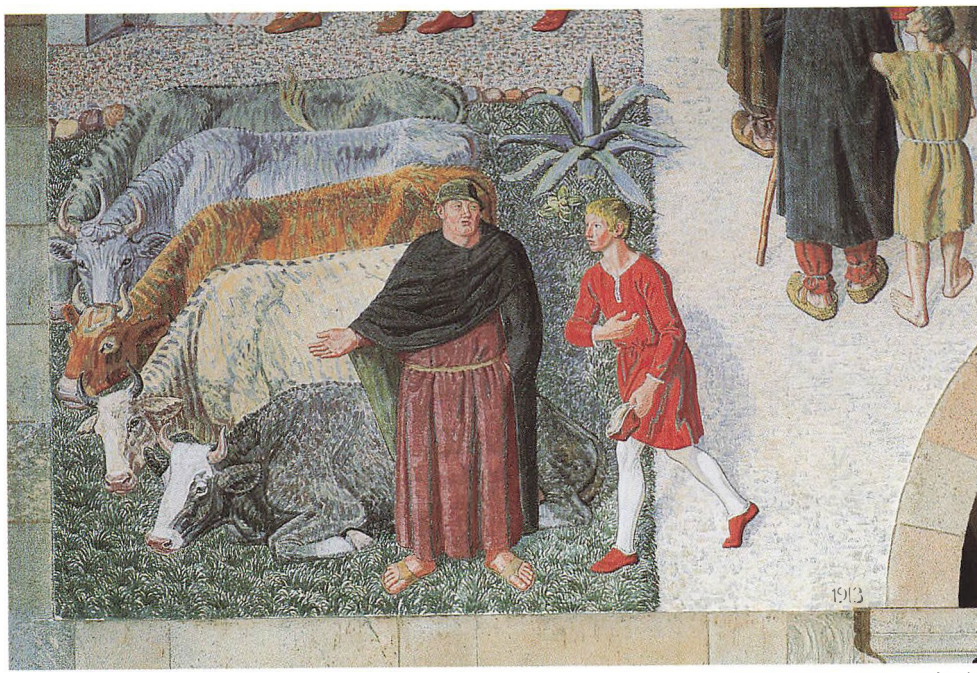

Studeprangeren i »Indbydelsen til det store gæstebud« betragtes som Niels Larsen Stevns bedste bidrag til Viborg-udsmykningen.

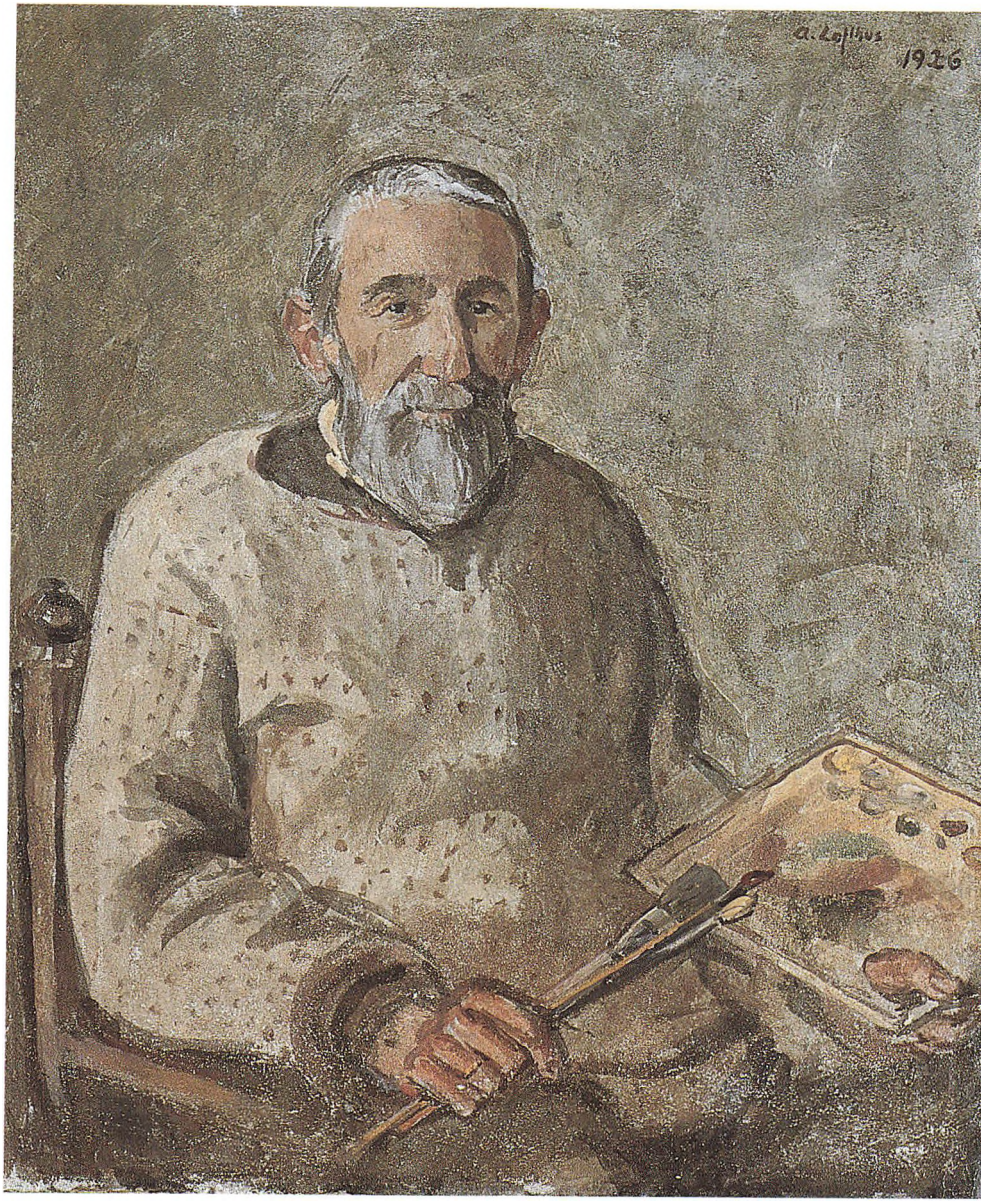

Joakim Skovgaard malet al fresco af Arne Lofthus i 1926. Om portrætteringen fortæller Lofthus: »Billedet blev udført hjemme hos mig, og Skovgaard sidder i sin islandske trøje, som han altid havde på sig i kirken ... Under arbejdet husker jeg, han sagde: »Det kan være, jeg falder i søvn en stund, men du skal ikke vække mig!« Han blundede også nogle minutter og paletten, han sad med, faldt i gulvet«.

Hovedmanden bag bestræbelserne for at gøre Skovgaard til byens æresborger var kirketjener Chr. H.B. Møller. Han havde fungeret under Skovgaards afsluttende år i kirken, og de to havde dengang indledt et varmt venskab. Men Møller tænkte videre end til denne for byen praktiske og billige æresbevisning. Hvad med en buste af ham uden for Domkirken. Skovgaard svarede -nej! Møller fortsatte: Hvad så med et museum? Denne gang blev byrådet spurgt først, og en forsigtig henvendelse hos Skovgaard resulterede i svaret, at »dette forekommer mig at være noget helt andet end en buste ude under Guds blå himmel til ære for min person, det er den ære, jeg ønsker at unddrage mig, hvorimod det her, hvis tanken væsentligst er at samle kunst, malerier, kartoner, udkast ..., så synes jeg, det er storartet, for mine arbejder er gjort for at ses, ikke til at gemmes, det jeg helst selv vil være. Og kunne det blive en samling af ikke mig alene, men af Skovgaardslægtens malere, ville jeg blive dobbelt glad«. Og sådan blev det, men først, som Skovgaard ønskede det, efter hans død – 29. marts 1933. Den 25. juli 1937 åbnede museet i den gamle telegrafbygning lige overfor kirkens søndre indgang.

Skovgaards forskelligartede forarbejder til det langstrakte Domkirkeprojekt er i dag spredt for alle vinde. De første skitser fra 1896 blev, som det var aftalt, efter arbejdets afslutning overdraget Kultusministeriet, som i november 1906 videregav dem til opbevaring på Kobberstiksamlingen. Samme måned solgte Skovgaard sine omhyggeligt udarbejdede kartoner i mål 1:3 til kunstsamleren Heinrich Hirschsprung, for at de skulle indgå i hans planlagte – og 1911 indviede – museum. De ca. 1000 kartoner i mål 1:1 lod Skovgaard blive i Viborg på Domkirkens loft. De opbevares i dag på Skovgaard Museets magasin. Til disse hovedsamlinger slutter sig en række skitsebøger, som rummer væsentlige bidrag til forståelsen af de mange løsninger af tekniske og kunstneriske problemer, som Skovgaard måtte igennem, før værket kunne afleveres færdigt.

Da Heinrich Hirschsprung havde erhvervet samlingen af kartoner i 1:3, fik han 3.11.1906 fra sin konsulent Emil Hannover brev om sagen: »De har efter min opfattelse aldrig gjort et indkøb, som var blot tilnærmelsesvis så fordelagtigt for Deres samling som dette, der holder byen København næsten skadesløs for den tidligere så beklagelige kendsgerning, at Skovgaards mesterværk er malet i en fjern provins. Når kalkmalerierne en gang er forgåede, vil Deres kartoner endnu eksistere ...«. Sådan gik det ikke helt. De udstillede kartoner er bleget, mens malerierne stadig sidder på væggene i Viborg Domkirke, klare og lysende, som da de blev påført.

Kirkens indre er en billedbibel af usædvanlig storslået art. ▶

Litteratur

Om den unge Skovgaard

Joakim Skovgaards Breve til Biskop Jørgen Swane og Bispinde Magdalene Swane. Udgivet af Jørgen Swane og Peter Skovgaard. Viborg 1946.

Joakim Skovgaard. Minder fra barndom og ungdom. Udgivet af Henning Høirup. Viborg 1962.

En kunstner i svøb. Joakim Skovgaards tre første ophold i Viborg 1874-1876 belyst gennem Skovgaard-breve fra og til Viborg. Udgivet med kommentarer og noter ved H. Ditzel. Viborg 1971.

Harald Ditzel: Joakim Skovgaards allerførste tanker om udsmykningen af Viborg Domkirke. I: MIV 1. Viborg 1971.

Om Skovgaards udkast fra 1897

V. Koch: Joachim Skovgaards Udkast til Viborg Domkirkes Dekoration. I: Meddelelser fra Akademisk Architekt Forening. Bind 1. København 1899.

Om Skovgaards kartoner

Emil Hannover: Fortegnelse over den Hirschsprungske Samling af danske Kunstneres arbejder. København 1911. – Heri er de af Samlingen købte forarbejder opregnet under numrene 1759-2073.

Eigil H. Brünniche: Emil Hannover og Heinrich Hirschsprung. Et stykke museumshistorie. I: Cras XLIII. Silkeborg 1985.

Om Viborg-udsmykningen

Georg Saxild: Joakim Skovgaards Dekoration af Viborg Domkirke. I: Tilskueren 1906.

Karl Madsen: Joakim Skovgaards Udsmykning af Domkirken. I: Viborg Domkirke. Joakim Skovgaards Billeder. Domkirkens Historie. Udgivet paa Foranledning af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet under Ledelse af Kunstforeningen i Kjøbenhavn. København 1909. – Her bringes et komplet fotografisk billedmateriale i stor størrelse af udsmykningen.

Joakim Skovgaards Billeder i Viborg Domkirke. Arbejdets Historie. Udgivet af Forening for Boghaandværk. København 1915. – Heri er optrykt Saxilds arbejde fra 1906 (se ovenfor) og Skovgaards egen artikel fra 1907 (se nedenfor). Derudover bringes en veldokumenteret artikel af Georg Saxild: »Arbejdets Historie«, som må betragtes som hovedværket om emnet.

Vejledninger

Th. Oppermann: Joakim Skovgaards Billeder i Viborg Domkirke. København 1916. – Bogen kan med sin komplette fotografiske dokumentation betragtes som den første dækkende vejledning til kirkens udsmykning. Den kom med i alt fem følgende oplag i 1917, 1918, 1923, 1930 og 1948. I indledningen er indholdet i de enkelte billeder forklaret med henvisninger til de tilgrundlæggende bibelcitater.

Viborg Domkirke. Joakim Skovgaards Malerier. P. Skovgaards Forlag. Viborg 1949. – Denne lille bog med et tilfældigt billedmateriale fungerede som vejledning med nye oplag i 1952, 1955 og 1957.

Skovgaards billeder i Viborg Domkirke. 40 gengivelser med indledning af Henning Høirup. Viborg 1961. – Denne bog, med en lille udvidelse af billedmaterialet fra den forrige nævnte, fungerede som vejledning med nye oplag i 1973 og 1977.

Skovgaard selv om udsmykningen

Joakim Skovgaard: Om Billederne i Viborg Domkirke. I: Holger Begtrups »Tidsskrift«. Bind 3, 1907. – Teksten gengiver Skovgaards manuskript, som højskoleforstander Holger Begtrup

oplæste i Domkirken ved et vennemøde på Grundtvigs fødselsdag 8. september 1907. Artiklen er, som væsentlig dokumentarhistorie, optrykt flere gange. 1915: I bogen nævnt under »Om Viborg-udsmykningen« – 1930: I »Jul i Viborg« – 1940: Af Selskabet Pro Ecclesia i Samarbejde med Skovgaard Museet – 1956: Af Viborg Domkirke – 1958: I »Viborg Stifts Årbog«.
Joakim Skovgaard: Niels Larsen Stevns og hans gode gerninger i Viborg. I: Tilskueren 1916.

Medarbejderne om projektet. Hvem udførte hvad
Niels Larsen Stevns: Joakim Skovgaard. En Arbejdsfælles Skildring af hans Liv og Udvikling. I: Dansk Udsyn. Bind 7. 1927.
Chr. Søndergaard: Hvorledes Billederne i Viborg Domkirke blev til. Hvad Mesteren og hans Medhjælpere hver for sig har ydet. I: Viborg Stifts Folkeblad 22.12.1931. – Artiklen bygger på Arne Lofthus' notater fra tiden i Viborg.
Henning Høirup: Joakim Skovgaard og Arne Lofthus. I: Viborg Stifts Årbog. 3. årgang. 1958. – Artiklen bygger på notater af Arne Lofthus.

En kollega om udsmykningen
Poul S. Christiansen: Livserindringer. I: Tilskueren 1925 og 1926. – Heri om Christiansens ophold i Viborg under udsmykningen.

Om Skovgaard som kunstner
Knud Voss: Friluftsstudie og virkelighedsskildring 1850-1900. Dansk Kunsthistorie. Bind 4. København 1974. – Her opridses Skovgaards kunstneriske udvikling set i relation til tiden og kollegerne.
Sigurd Schultz: Artiklen om Skovgaard i: Dansk biografisk leksikon. 3. udgave. Bind. 13. København 1983. – Artiklen er forsynet med en længere litteraturliste.
Mabel Lundberg: Kristen bildkonst under 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Et urval av bilder och ideer. Lund 1984.

Øverst i apsishvælvingen rækker Faderens hånd sejrskransen ned mod Kristus og de saliges skarer. Se nr. 51.

Kompositionen i de tegnede kartoner – ofte suppleret med enkelte farvestrøg – blev nøje overført til vægfladerne. Hertil tjente den stadig tydelige gennemprikning af motivernes hovedlinier. For at lette arbejdet blev de forskellige motiver på de store ark ofte klippet fra hinanden. Ved ommalinger var det ikke altid hele fladen, som skulle holde for. Mon ikke kartonen med Adam har været placeret på kirkevæggen flere gange, før det ønskede resultat var nået?

Katalog

Billederne i det følgende udgør den første samlede gengivelse i farver af Joakim Skovgaards udsmykning af Viborg Domkirke. Fotograferingen udførtes 1986-87 med anvendelse af stærke projektører, i korsarm og kor er optagelserne foretaget fra et til lejligheden opstillet stillads efter at lysekronerne var hejst ned.

Numrene 1-51 refererer til planen gengivet på bogens forflap. Hvert enkelt billede er forsynet med en kort karakteristik til forklaring af indholdet, samt henvisning til aktuelle bibelsteder – hvor dette har været muligt. Som det er fremgået af indledningen har Skovgaard enkelte steder bevæget sig uden for den konkrete bibeltekst. Det drejer sig om billed nr. 7: *Abels begravelse*, nr. 14: *Isaks ofring*, nr. 46: *Herrens sendebud* i søndre korsarmshvælving, hvor motivet naturligt skulle harmonere med udførelsen mod nord, nr. 49: *Opstandelsen*, hvor et digt af Grundtvig ligger til grund for motivet, samt endelig nr. 51, hvor Skovgaard delvis bygger på H.A. Brorsons digt »Den store, hvide flok, vi se.«

Af Skovgaards prøvebilleder fra før 1901 fik ved værkets aflevering i 1906 to felter lov til at blive siddende: *Sodomas ødelæggelse* (øverst i nr. 12) og *Salomes dans* (øverst i nr. 28). Det sidste af disse blev ommalet al fresco af Arne Lofthus i 1921, da det var ødelagt på grund af fugt. *Sodomas ødelæggelse* er således det eneste vægbillede i kirken, der er tilbage fra de tidlige forsøg med kaseinfarver.

Adam giver dyrene navne

1. Mosebog 2,19-20

3

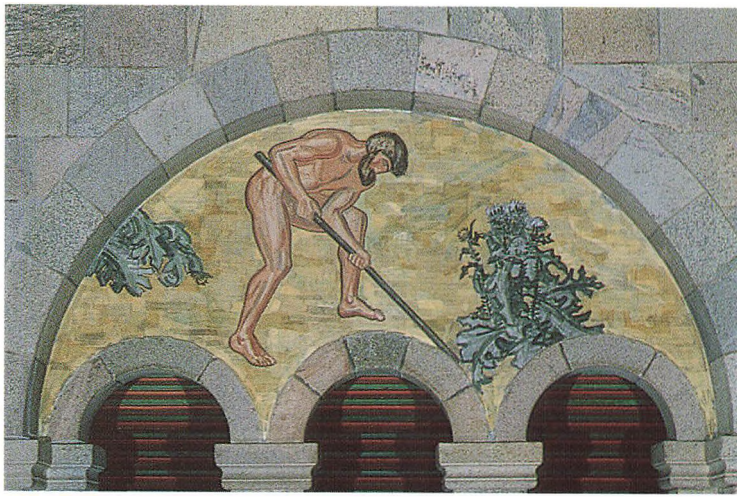

Torne og tidsler skal jorden bære dig
1. Mos. 3,17-19

2

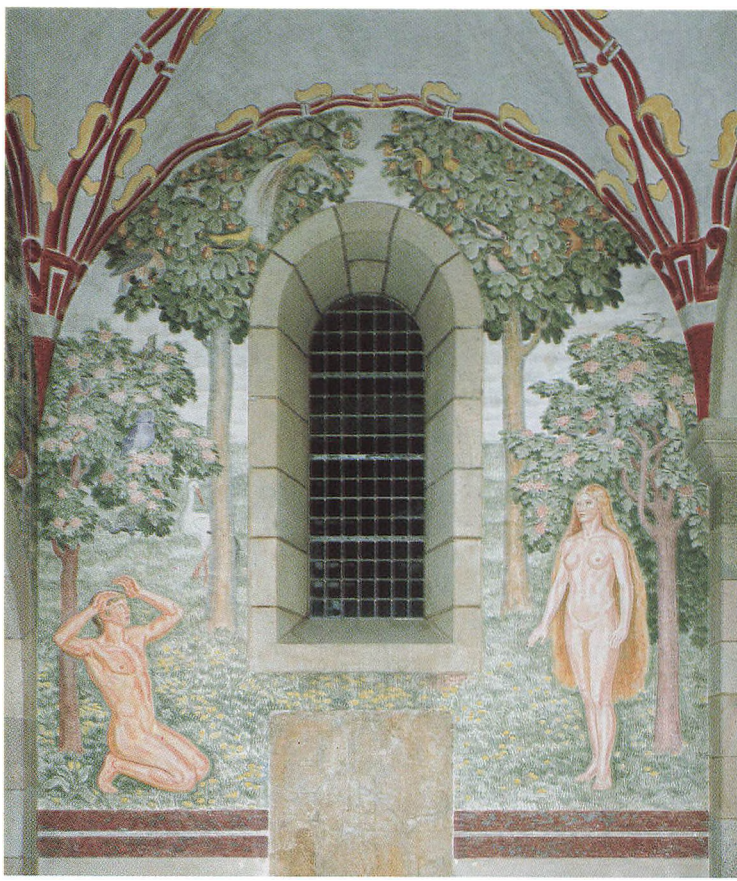

Evas skabelse
1. Mos. 2,21-22

Eva med
Kain og Abel
1. Mos. 3,16

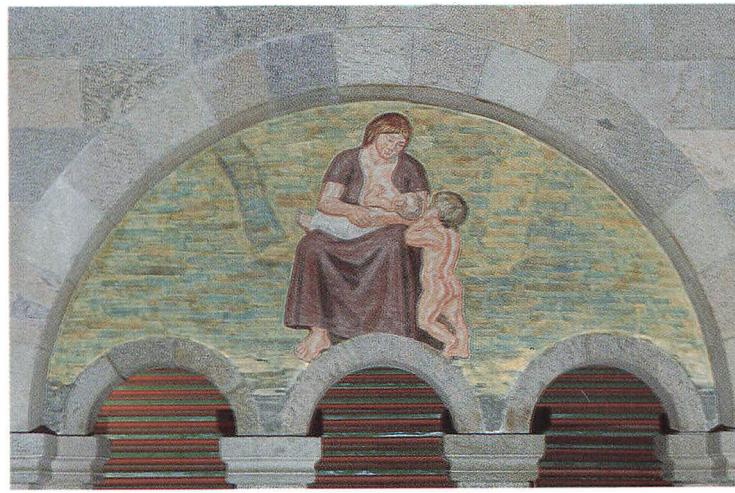

5

Syndefaldet
1. Mos. 3,1

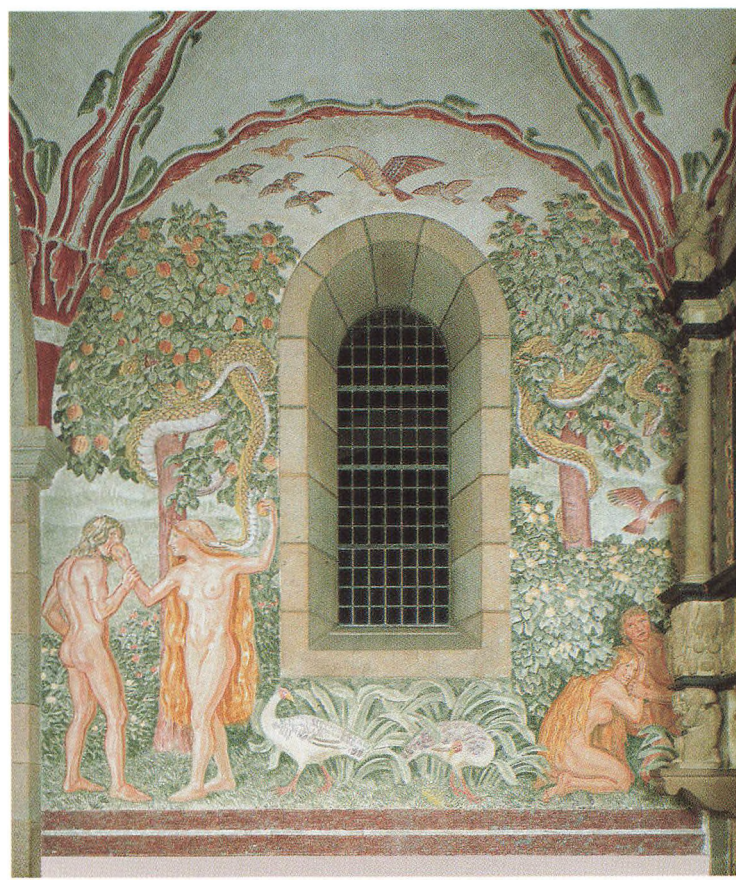

4

7

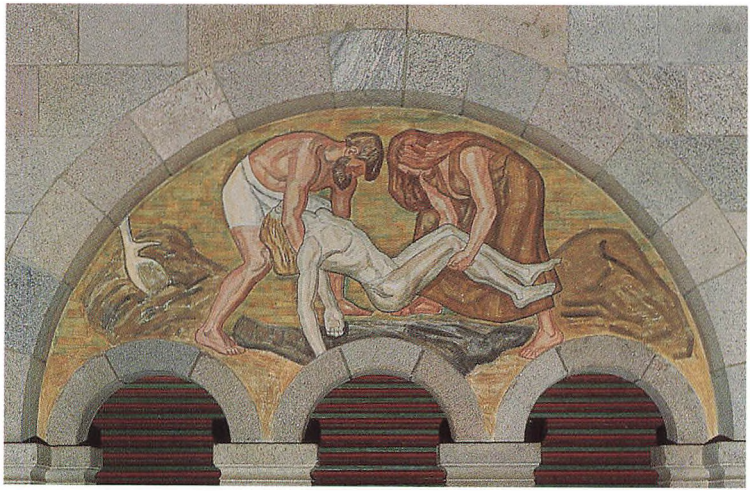

Abels begravelse

6

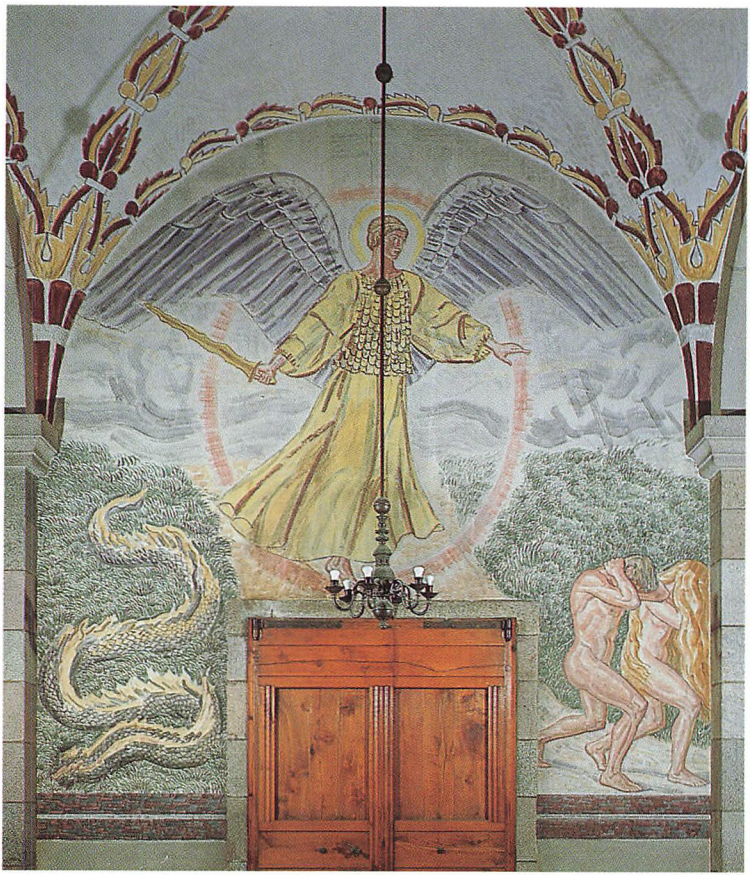

Uddrivelsen af Paradis
1. Mos. 3,23-24

Kvindens sæd skal knuse slangens hoved
1. Mos. 3,15

9

Kains og Abels offer
1. Mos. 4,3-8

8

11

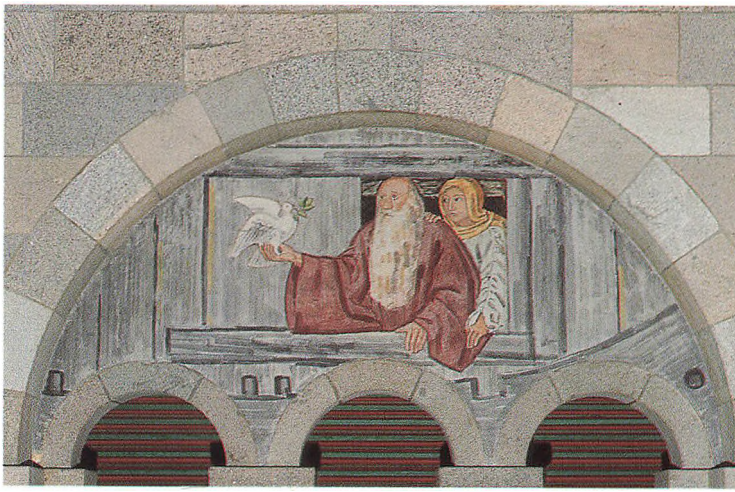

Duen kommer
tilbage til Noah
1. Mos. 8,9-11

10

Noahs offer
1. Mos. 8,18-22

Syndfloden
1. Mos. 7,17-24

Gud lover Abraham afkom talrigt som himlens stjerner og sandet ved havets bred
1. Mos. 22,17-18

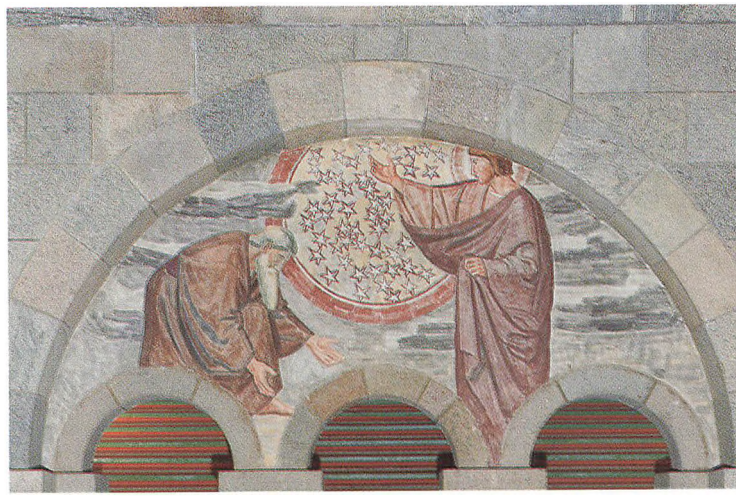

13

Sodomas ødelæggelse
1. Mos. 19,23-26

Abrahams bøn for Sodoma
1. Mos. 18,20-32

Herren gæster Abraham
1. Mos. 18,1-12

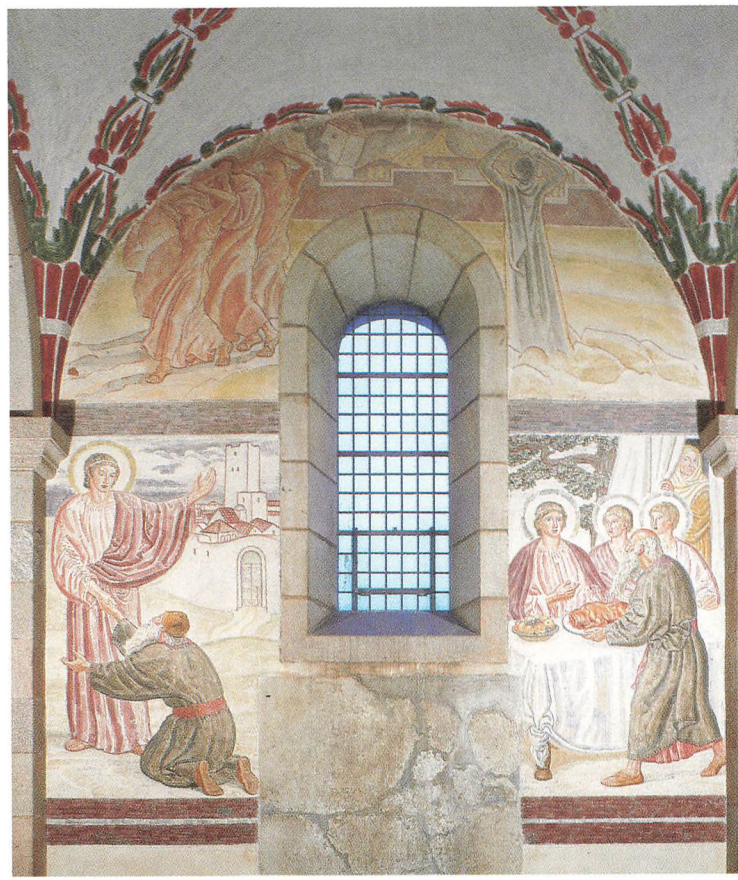

12

15

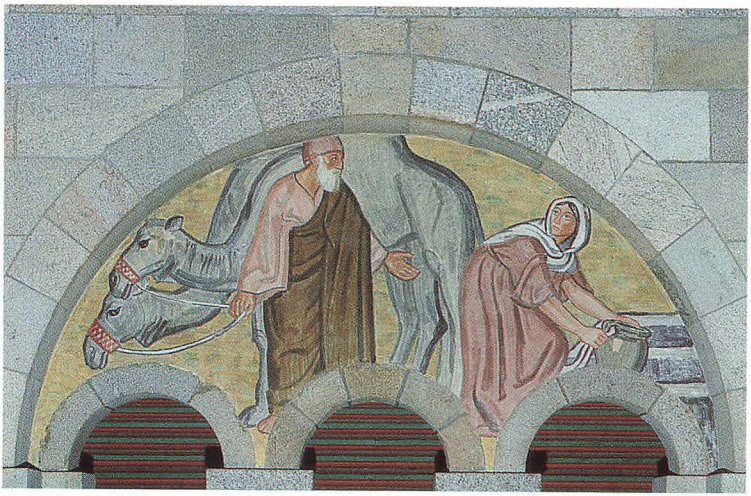

Rebekka giver
Elieser vand
ved brønden
1. Mos. 24,12-20

14

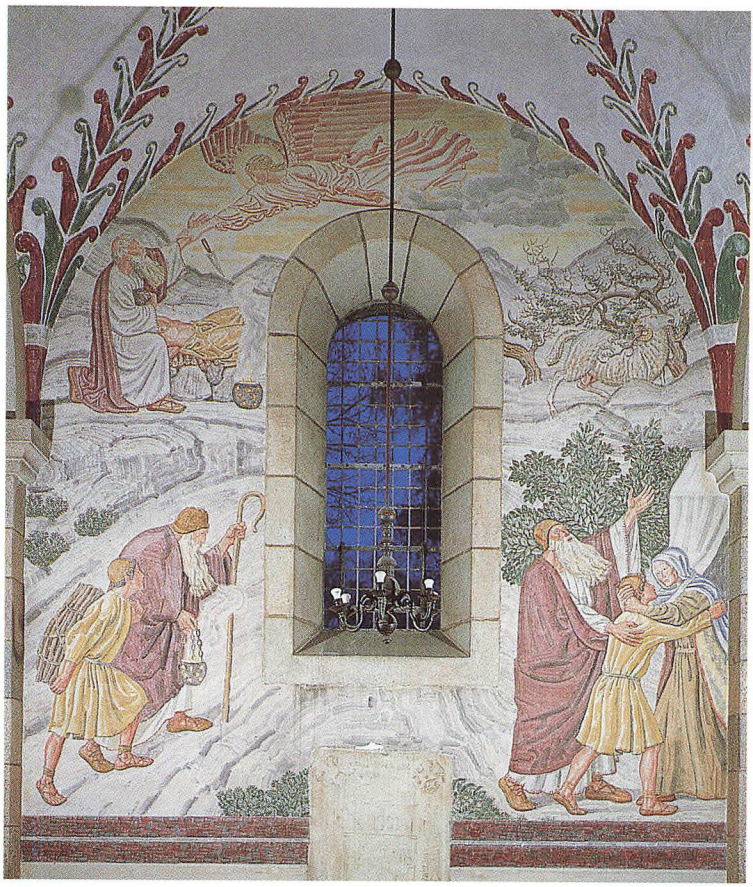

Isaks ofring på
Moria bjerg
1. Mos. 22,1-18

Hjemkomsten

Esaus og Jakobs møde
1. Mos. 33,4

17

Jakobs kamp med englen
1. Mos. 32,24-30

Jakobs drøm
1. Mos. 28,11-15

16

19

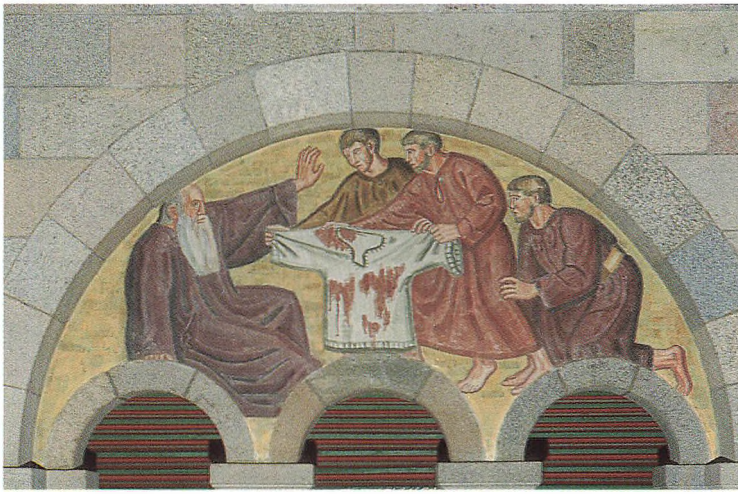

Josefs blodige kjortel
1. Mos. 37,31-33

18

Josef tyder
Faraos drømme
1. Mos. 41,17-36

Josef modtager sine
brødre
1. Mos. 45,1-15

Moses tages op
af Nilen
2. Mos. 2,5-6

21

Overgangen over
Det røde Hav
2. Mos. 14,26-28

20

23

Moses ved den brændende tornebusk
2. Mos. 3,2-4

22

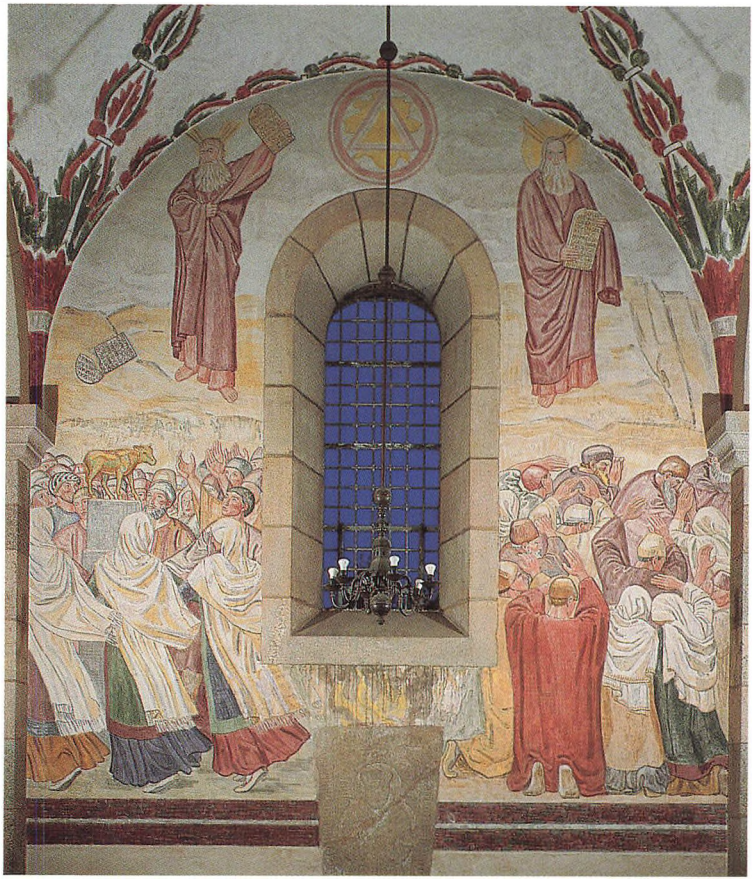

Moses knuser lovens tavler
2. Mos. 32,15-19

Moses bringer de nye
2. Mos. 34,29-30

David spiller for Saul
1. Samuelsbog 19,9

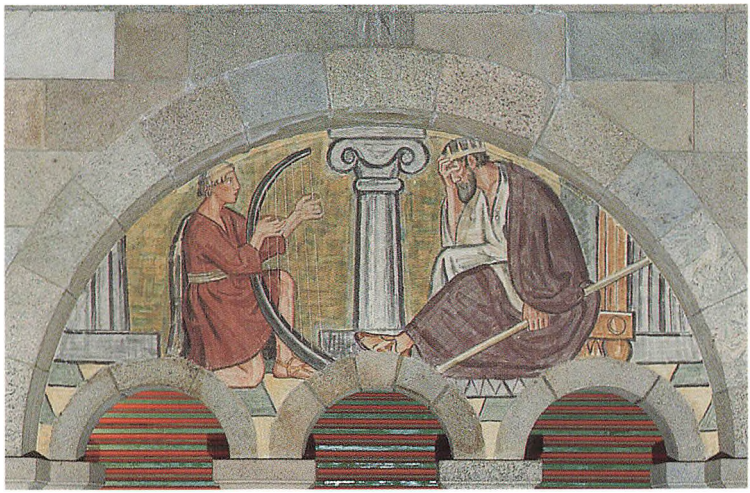

25

David danser foran arken
2. Samuelsbog 6,12-23

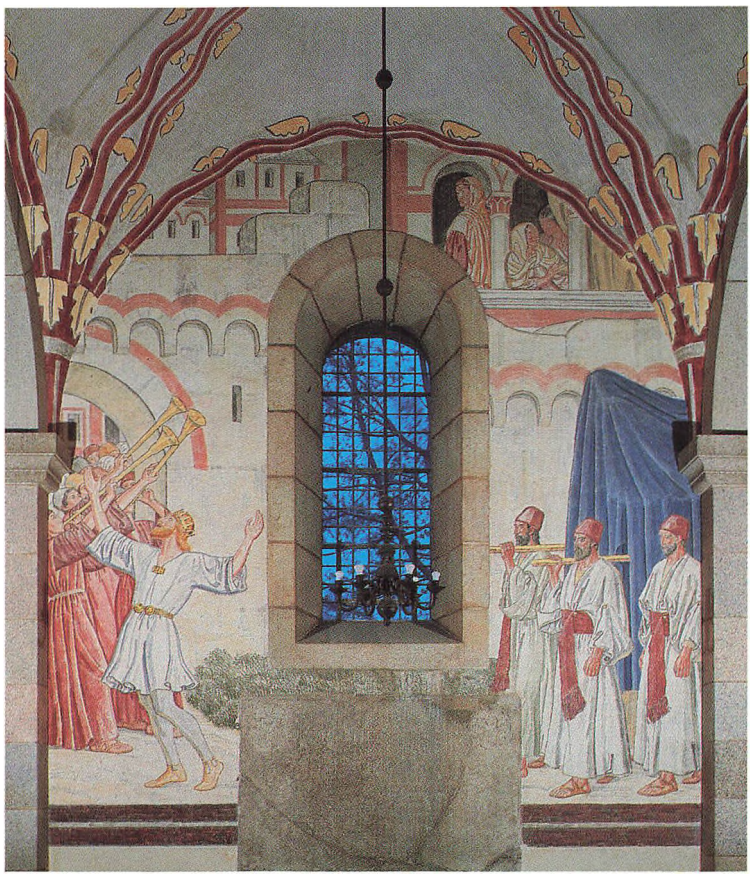

24

27

Ravnene bringer
Elias føde
1. Kongebog 17,1-6

26

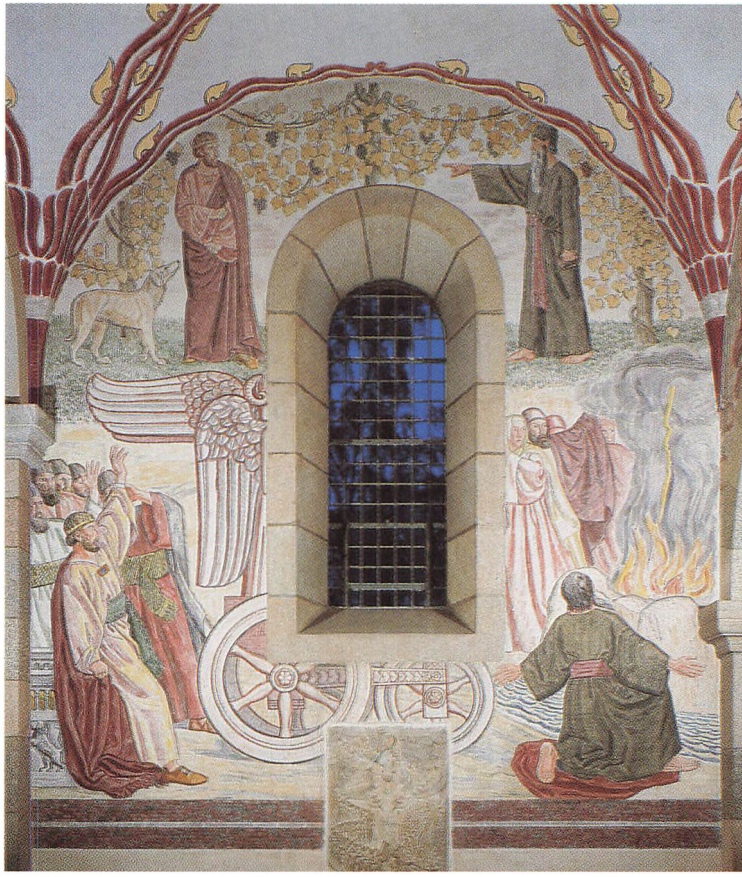

I Nabots vingård
1. Kongebog
21,20-24

Elias og kong Akab
og ba'alsprofeterne
1. Kongebog
18,19-38

Daniel i løvekulen
Daniels bog 6,17-24

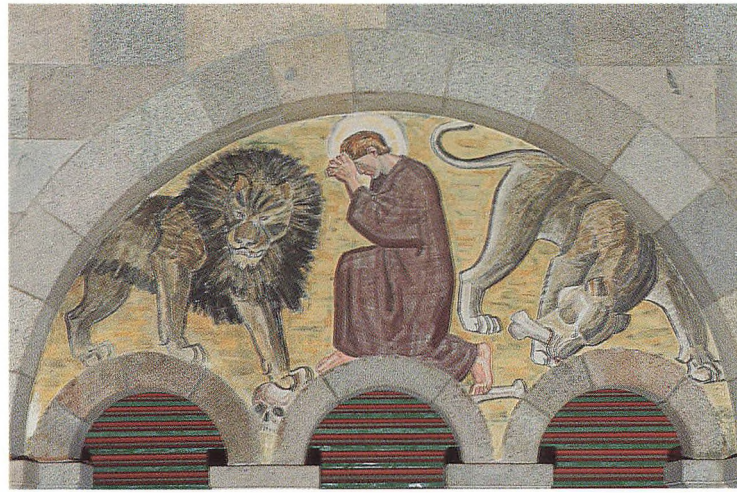

29

Johannes Døbers liv:

Salomes dans
Henrettelsen
Matthæus 14,1-12

Johannes døber
ved Jordan
Matthæus 3,1-12

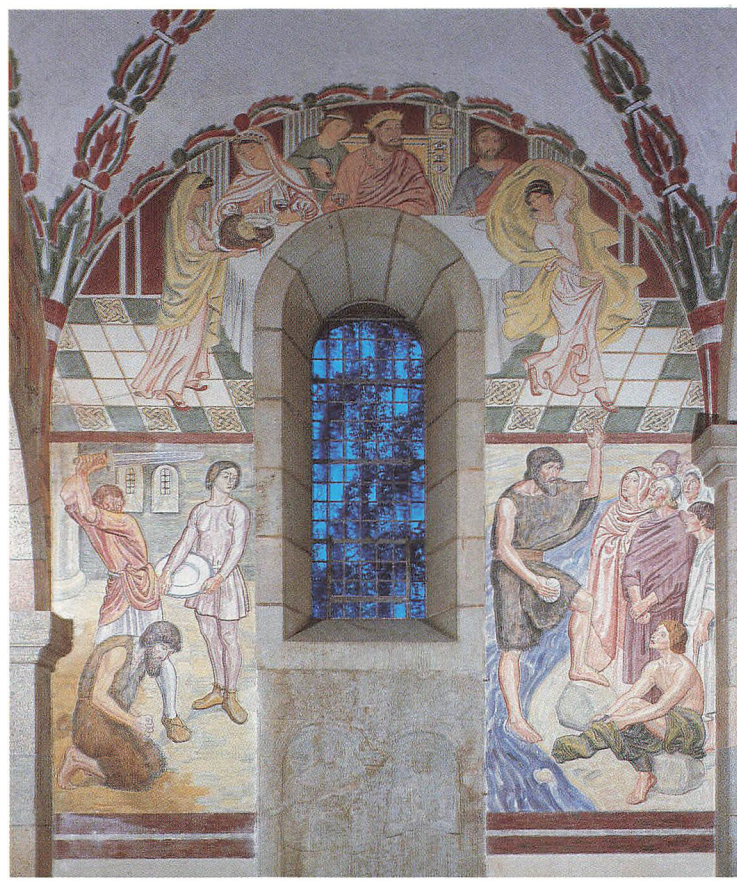

28

30

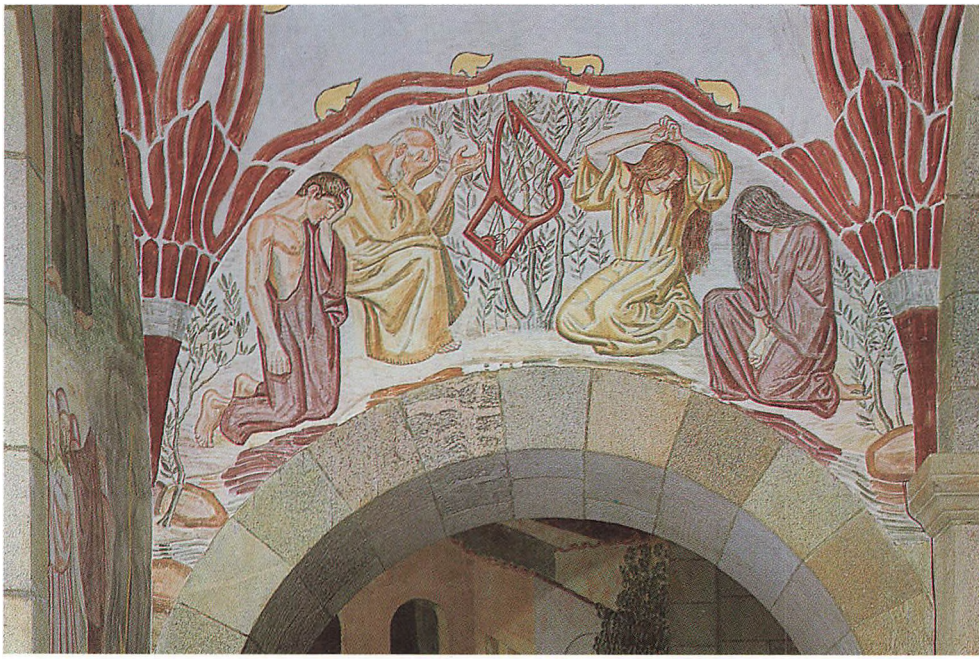

Jøderne ved Babylons floder *Salme 137*

31

Jøderne genopfører Jerusalems mure *Nehemias bog 4,17-20*

Moses og David

Kobberslangen i ørkenen
4. Mos. 21,4-9

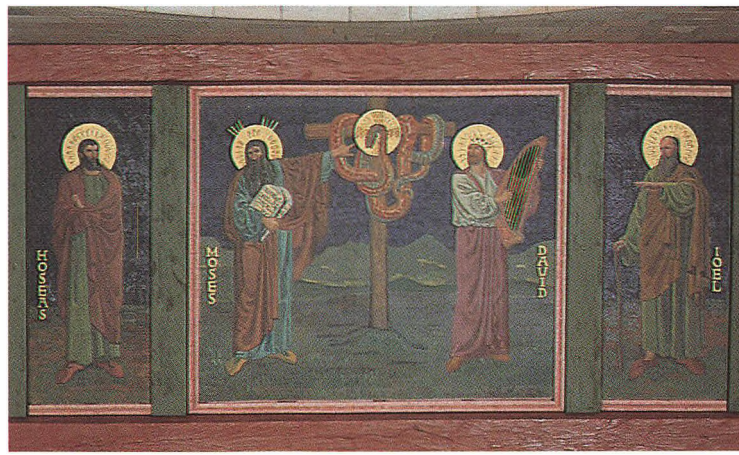

32

Marias bebudelse
Lukas 1,28

33

Marias og Elisabeths møde
Lukas 1,41-42

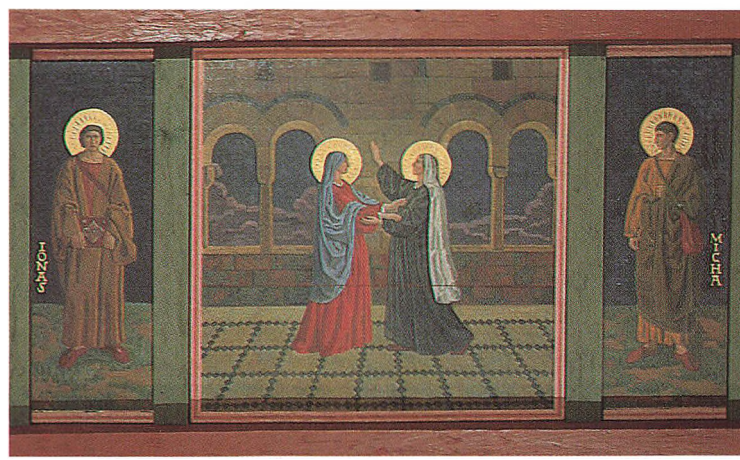

34

35

Jesu fødsel *Lukas 2,4-7*

Sidefelterne i loftdekorationen viser profeter. Mod øst ses Esaias og Daniel, som sammen med midtfeltets Ieremias og Ezechiel udgør de fire store profeter.

I de øvrige sidefelter ses de 12 små profeter, fra vest: Hoseas, Ioel, Amos, Obadias, Ionas, Micha, Nahum, Habakuk, Zephanias, Haggai, Sacharias og Malachias.

Fremstillingen i templet
Lukas 2,22-38

36

Jesu dåb
Markus 1,9-11

37

Profeter

38

39

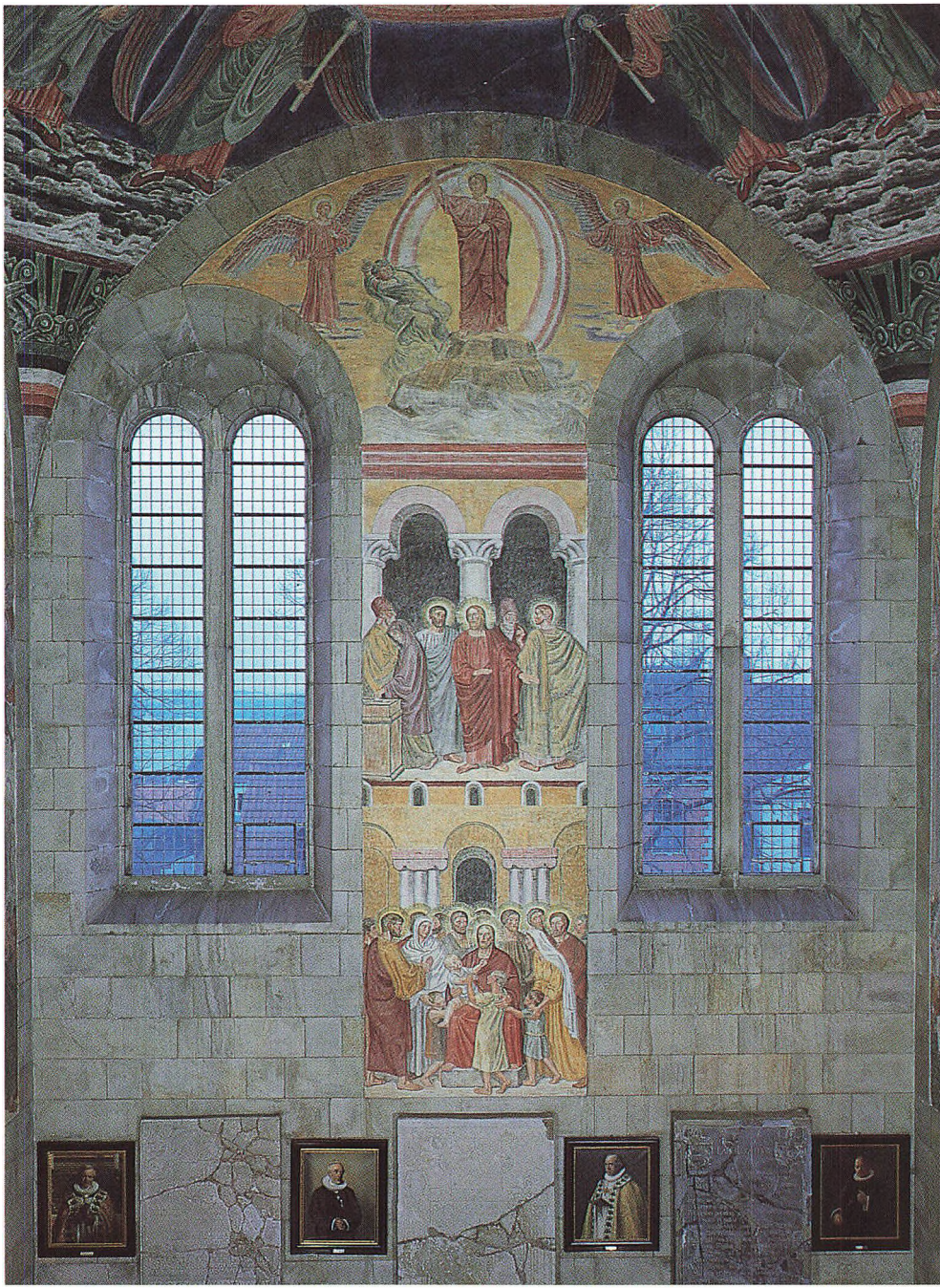

Jesu fristelse
Matthæus 4,1-11

Den fattige enkes skærv
Markus 12,41-44

Jesus velsigner de små børn
Markus 10,13-16

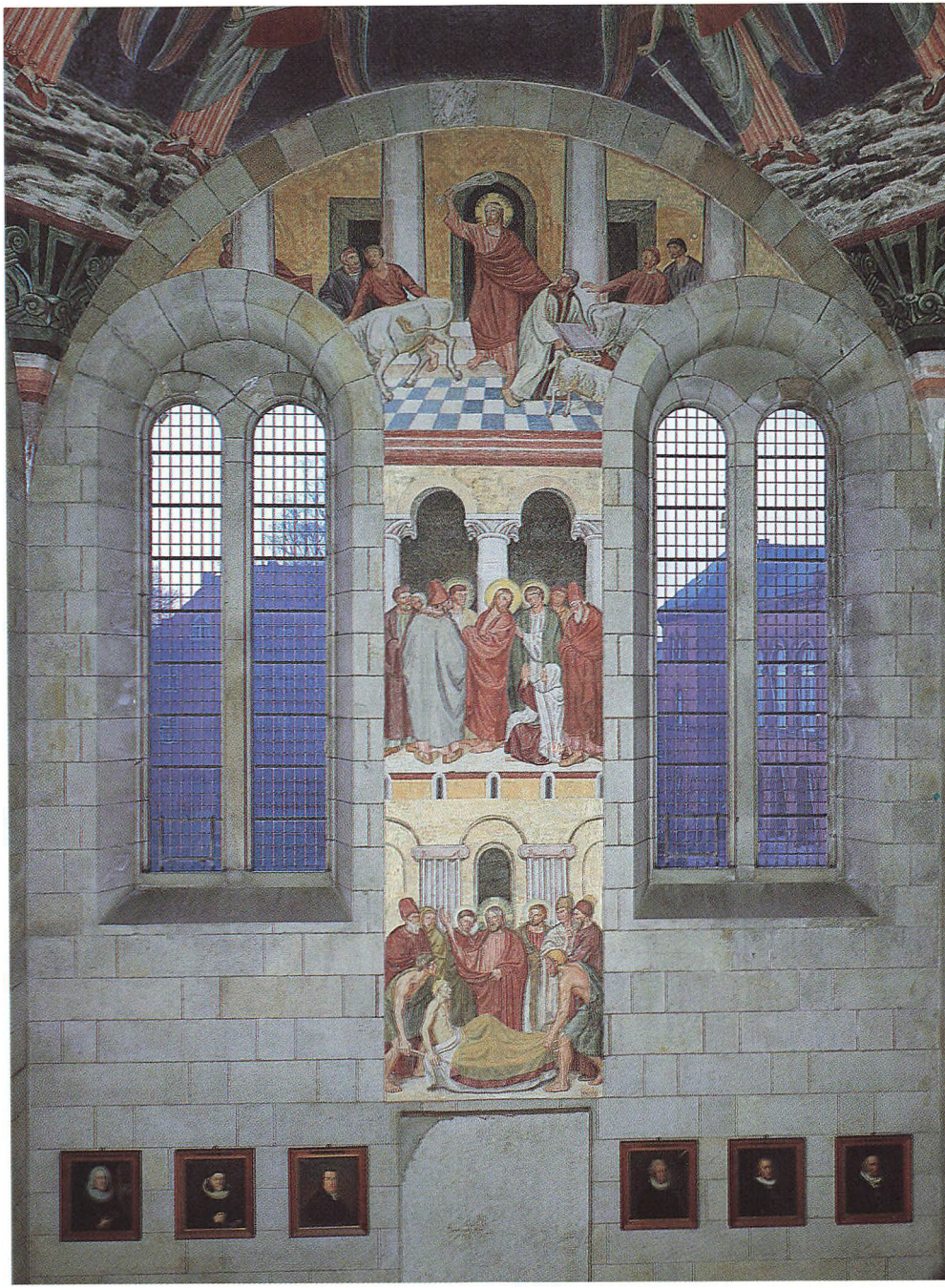

Tempelrensningen
Johannes 2,14-16

Den blodsottige kvinde
Markus 5,25-34

Jesus helbreder en lam
Lukas 5,17-25

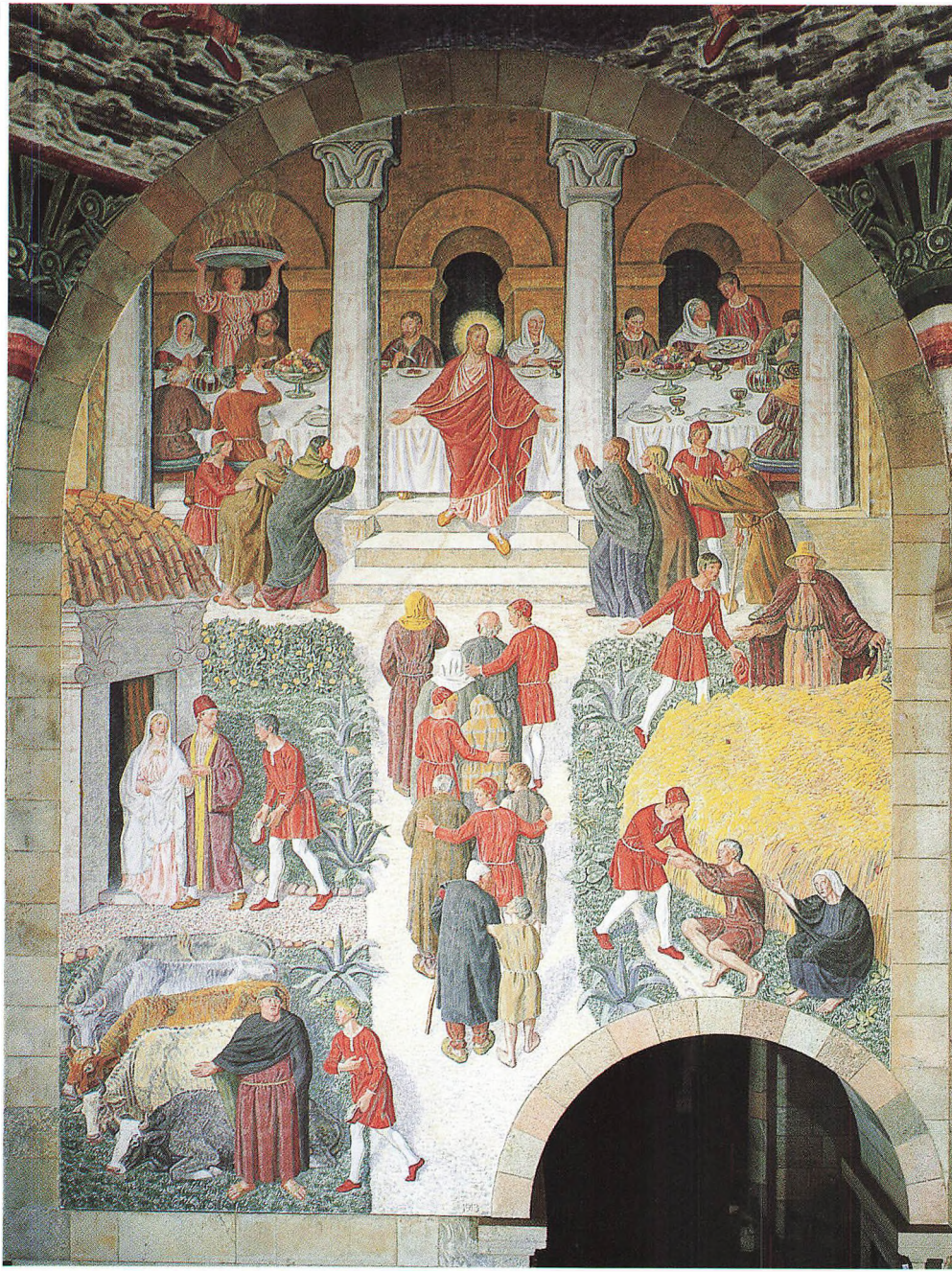

Indbydelsen til det store gæstebud
Lukas 14,15-24

Lazarus' opvækkelse
Johannes 11,1-44

Indtoget i Jerusalem
Matthæus 21,1-11

Jesus hos Martha og Maria
Lukas 10,38-42

43

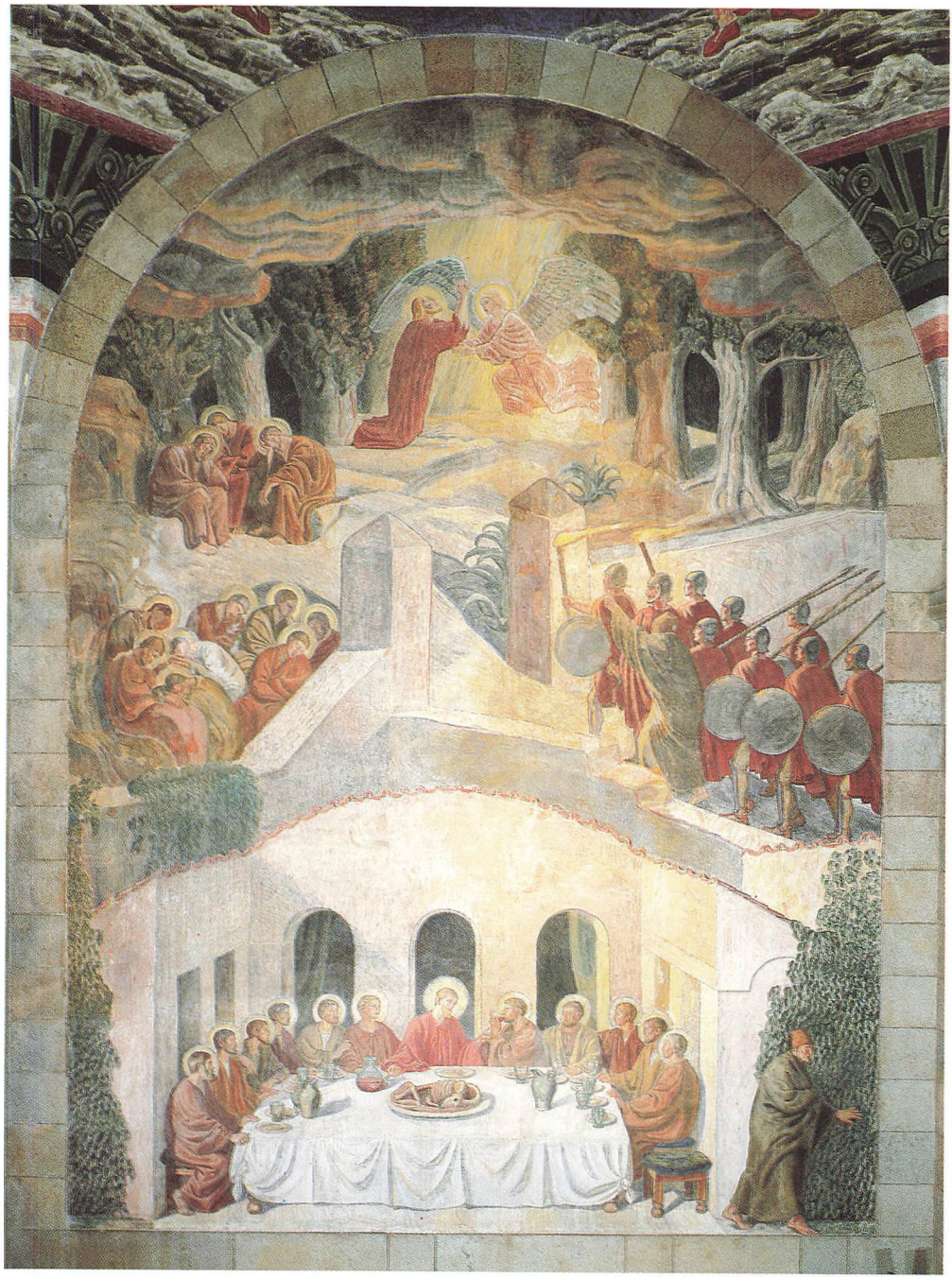

Jesus i Gethsemane have
Lukas 22,39-47

Nadverens indstiftelse
Matthæus 26,26-29, Johannes 13,21-30

Korsfæstelsen
Matthæus 27,32-48

45

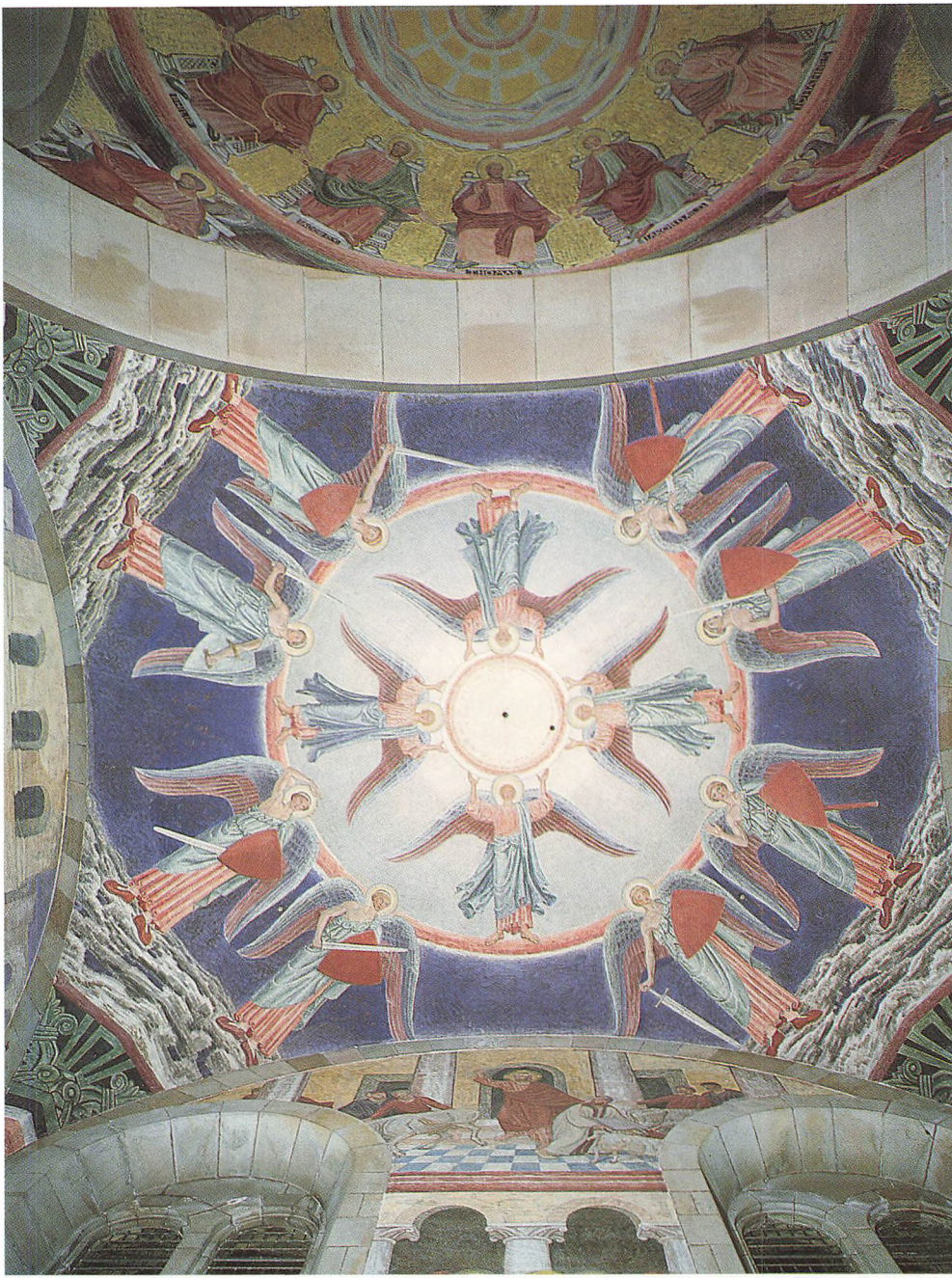

Herrens stridsengle
Matthæus 26,53

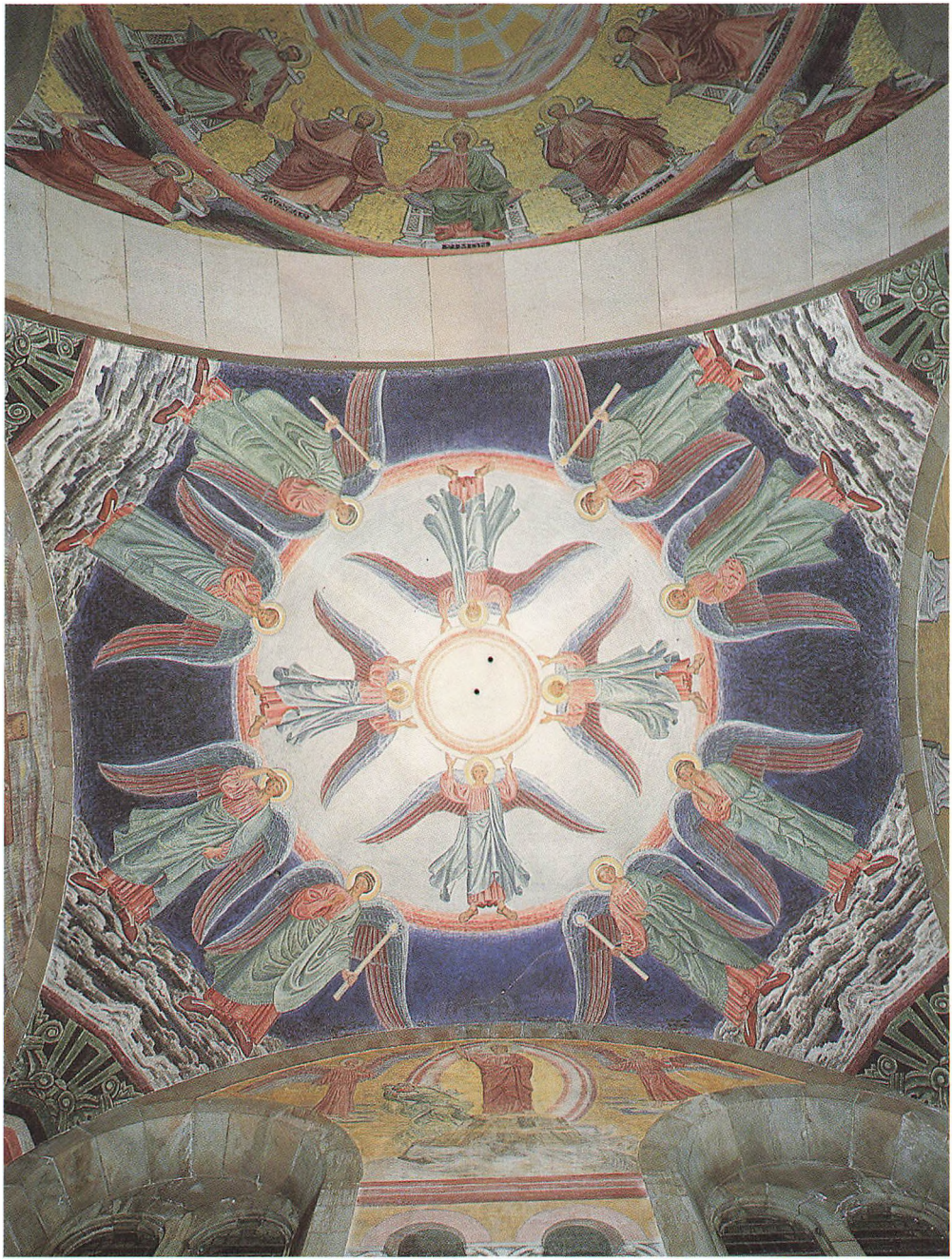

Herrens sendebud

47

De tolv apostle og de fire evangelister

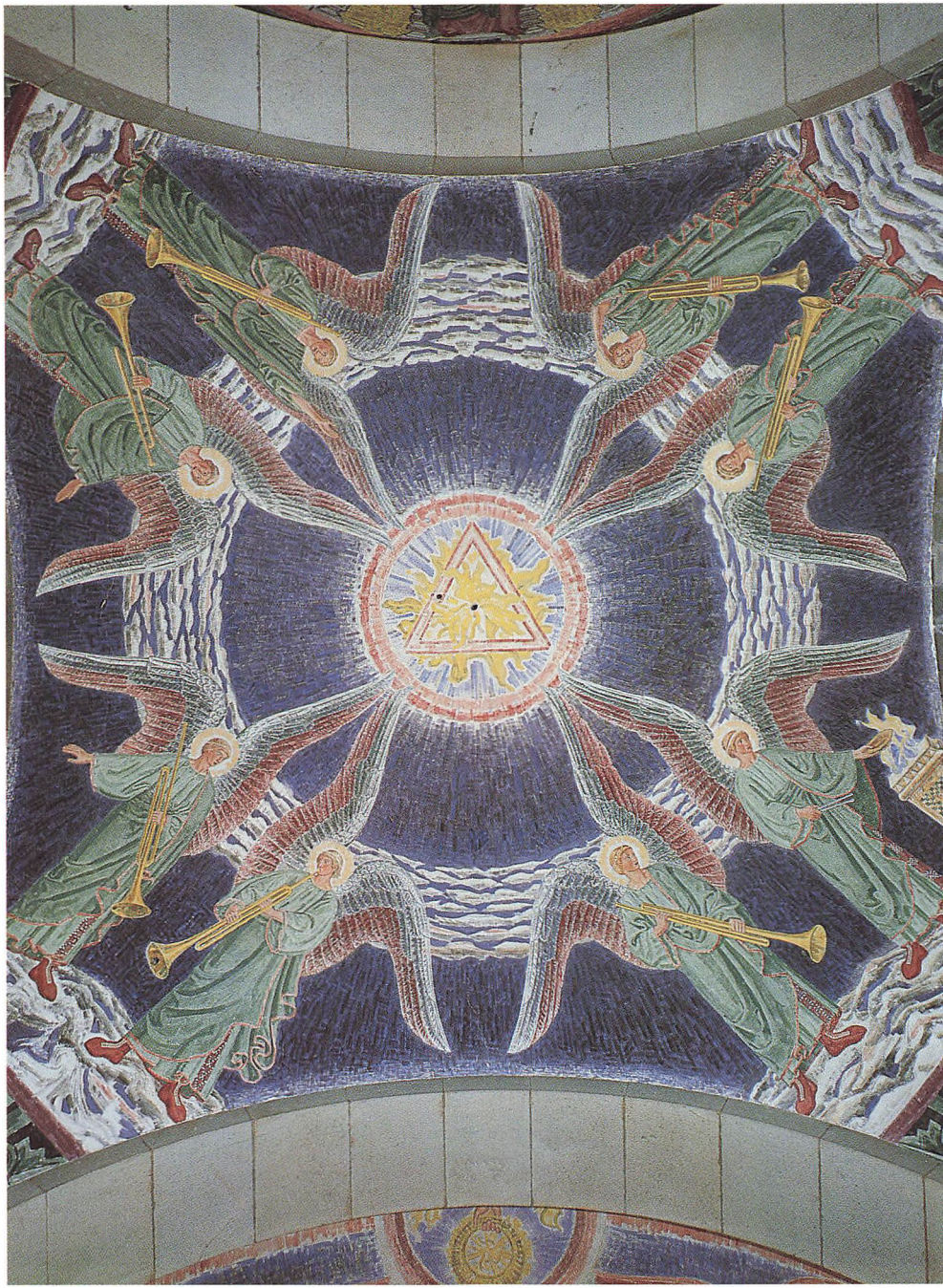

De syv engle med dommedagsbasuner og en ofrende engel
Johannes' Åbenbaring 8,2-3

49

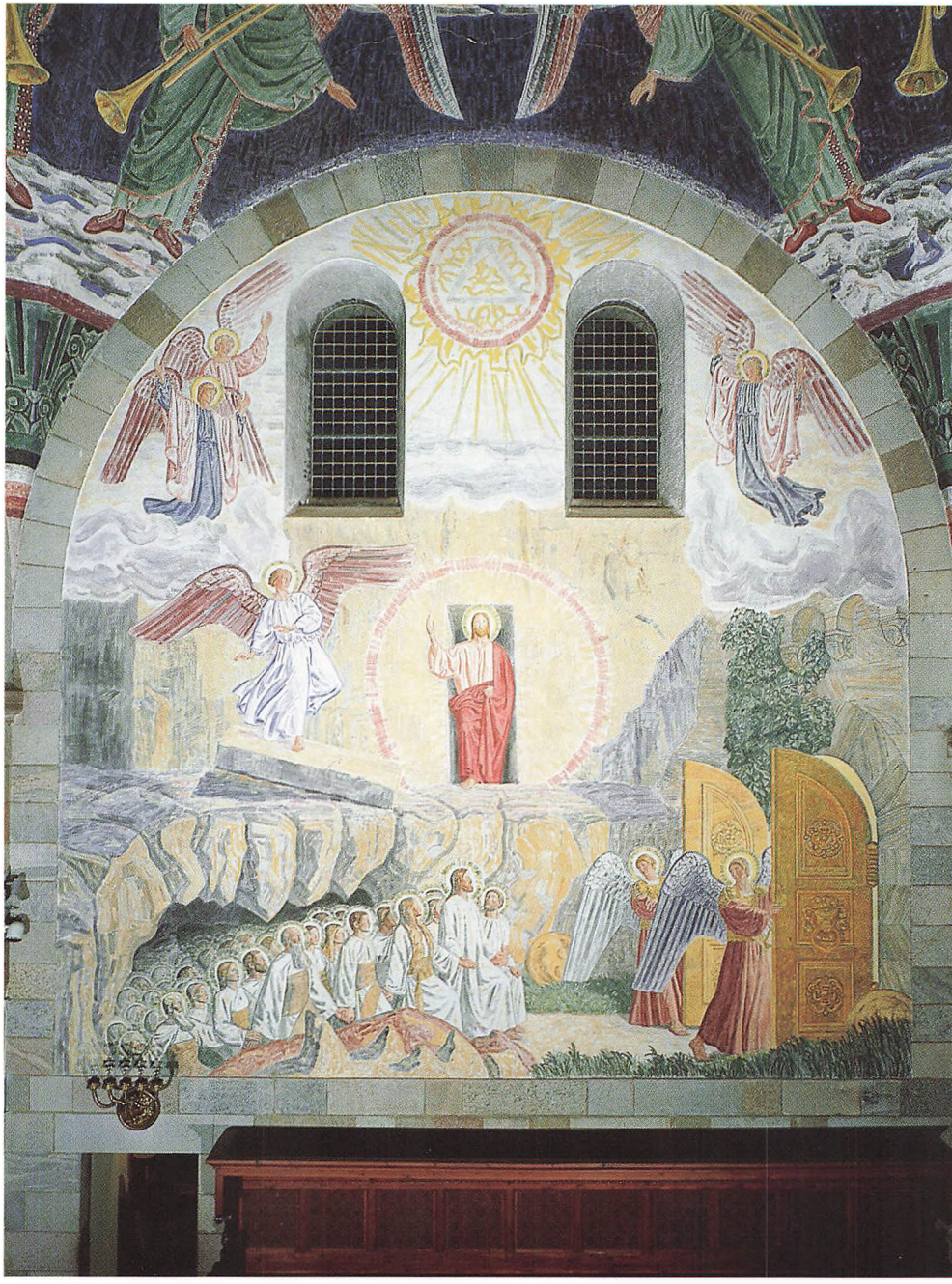

Jesu opstandelse

Jesu tilbagekomst fra De dødes Rige

(Grundtvig)

Himmelfarten
Apostlenes Gerninger 1,4-11

51

Den velsignende Kristus omgivet af de saliges skarer

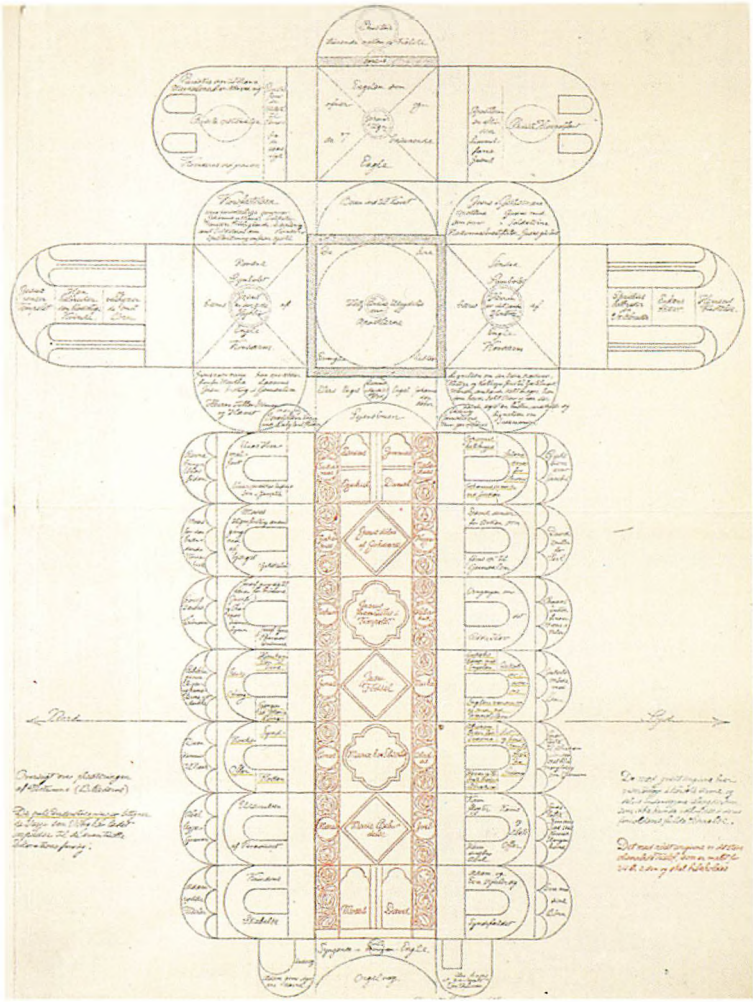

Joakim Skovgaards forslag fra 1898 til placering af de enkelte billeder. Planen opbevares på Skovgaard Museet.

Forflappen viser grundplan af Domkirken med angivelse af de enkelte billeders placering: nr. 1-51.

Forsiden viser Abraham og Isak på vej op ad Moria bjerg. *Se side 40.*

Bagsiden viser signeringen 1906 af udsmykningsarbejdet. *Se side 7.*

VIBORG DOMKIRKES FORLAG